ΕΠΙΣΤΗΜΗ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ, ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΑ

ΕΤΟΣ ΣΤ'. ΑΡΙΘ. 63	*Ἐν Πειραιεῖ Μάρτιος* 1890	ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ Δ. Κ. ΣΑΚΕΛΛΑΡΟΠΟΥΛΟΣ

Α. Ρ. ΡΑΓΚΑΒΗ

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΛΙΜΕΝΩΝ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΩΣ

Κύριε Συντάκτα.

Τὸ ἀξιόλογον ὑμῶν περιοδικὸν ὁ *Ἀπόλλων*, ἑλκύων τὴν κοινὴν συμπάθειαν διά τε τὸν γράφοντα καὶ διὰ τὰ γραφόμενα, τιμᾷ καὶ ὠφελεῖ τὸν Πειραιᾶ, καθιστῶν καὶ αὐτὸν κέντρον φιλολογικόν.

Ἀφ' οὗ δὲ τὸν Πειραιᾶ ἔχει ἕδραν, ἐπιτρέψατέ μοι ὀλίγας τινὰς λέξεις νὰ σᾶς ἀπευθύνω περὶ αὐτοῦ, ὧν ὑμῖν ἐναπόκειται νὰ ποιήσησθε οἵαν δήποτε χρῆσιν θέλετε.

Πρὸ παντὸς ἀπορῶ ἀναγινώσκων ἀπό τινος καθ' ἑκάστην καὶ εἰς ἰδιωτικὰ καὶ εἰς δημόσια ἔγγραφα μνημονευόμενον τὸν «*λιμένα τῶν Ἁλῶν*», καὶ ἤθελον νὰ πληροφορηθῶ τίς ἐστὶν ὁ λιμὴν οὗτος. Ἀνεδίφισα, ὅσον τὸ ἐπ' ἐμοί, τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, καὶ ἀπήντησα μὲν τὰς *Ἁλὰς Αἰξωνίδας* καὶ *Ἁλὰς Ἀραφηνίδας*, καὶ προσέτι τὸ *Ἁλιπεδον*, λεγόμενον ἐνίοτε ἁπλῶς καὶ *Ἁλοή*, ἤτοι τὸ ἄλλοτε βαλτῶδες πεδίον μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Ἀθηνῶν, ἀλλὰ *Ἁλῶν λιμένα* ἐγὼ κἂν παρ' οὐδενὶ εὗρον τῶν συγγραφέων.

Ὁ λιμὴν ὁ σήμερον λεγόμενος *Πειραιεύς*, *Δράκος* δ' ἐπὶ τῆς Τουρκοκρατίας, διὰ τὸν εἰς τὴν εἴσοδον αὐτοῦ ἱστάμενον λίθινον λέοντα ὅστις μετετέθη εἰς Βενετίαν, ἐκαλεῖτο καὶ παρὰ τοῖς ἀρχαίοις *Πειραιεύς*, ὡς περὶ τούτου οὐδεὶς ἀμφιβάλλει. Ὁ Παυσανίας τὸν λέγει (Ἀττ. Α. 2) «μέγιστον λιμένα», διότι ὑπῆρχον περὶ αὐτὸν καὶ ἐν αὐτῷ καὶ ἄλλοι ἐλάσσονες, οὐδεὶς ὅμως τῶν *Ἁλῶν*.

Εὐθὺς πρὸς ἀνατολὰς τοῦ Πειραιῶς ἐκτείνεται ὁ ἱκανῶς εὐρὺς ἄλλος λιμήν, τὸ ἐπὶ Τούρκων *Πασᾶ Λιμάνι*. Οὗτος ἦν, ἄνευ τῆς ἐλαχίστης ἀμφιβολίας, ἡ *Ζέα*, ὁ κυρίως λιμὴν τοῦ πολεμικοῦ καὶ ναυτικοῦ τῶν Ἀθηναίων, διότι, κατὰ σπουδαιοτάτας ἐπιγραφὰς (Bœekh, S. d. Ath), αὐτὸς περιεῖχεν 196 νεωσοίκους, ἤτοι θέσεις εἰς ἃς ἀνείλκοντο καὶ ἐφυλάττοντο αἱ μὴ ἐκπλέουσαι τριήρεις, καὶ ὧν ἀξιόλογα λείψανα ἀνευρέθησαν, ἐν ᾧ ὁ Πειραιεὺς εἶχε μόνον 94, διότι ἦν κατὰ τὸ πλεῖστον ἀφιερωμένος εἰς τὴν ἐμπορικὴν ναυτιλίαν.

Ἐκτὸς δὲ τοῦ λιμένος τούτου, μικρά τις ἄκρα, ἀριστερῶς τῷ εἰσπλέοντι («ἔξωθεν τοῦ Πειραιῶς» κατὰ Φώτιον), ἐλέγετο «Φρεαττύς», διότι εἶχε φρέαρ, τὸ καὶ σήμερον ἔτι ὑφισταμενον ὕδατος ἰαματικοῦ, τὸ λεγόμενον *τσιρλονέρι*. Παρ' αὐτῷ ἐκρίνοντο, χωρὶς ν' ἀποβαίνωσιν εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ καταστρώματος τοῦ πλοίου ἱστάμενοι, οἱ δικαστικῶς ἐξόριστοι, ὅσοι διὰ μεταγενέστερον ἔγκλημα εἰς νέαν ὑπεβάλλοντο δίκην. Οὐχ ἧττον ὅμως ἀκούομέν τινας ὁμιλοῦντας περὶ λιμένος *Φρεαττύος*, ὅστις κατ' οὐδένα τῶν ἀρχαίων ποτε ὑπῆρξε

Ἔτι ἀνατολικώτερον ὑπάρχει ἕτερος μικρὸς λιμήν, ὁ λεγόμενος *Φαράρι*, προφανέστατα ὁ κατὰ Παυσανίαν (Ἀττ. Α, 4) «*ἐπὶ Μουνυχίᾳ λιμήν*», δηλαδὴ ὁ παρὰ τὸν «χερσονησιάζοντα λόφον», κατὰ Στράβωνα (σελ. 157), τὸν καλούμενον *Μουνυχία*, ὅστις κατὰ τὸν αὐτὸν συγγραφέα, ἦν ἀκοῖλος καὶ ὑπόνομος πολὺ μέρος», ὡς καὶ σήμερον ἔχει τῷ ὄντι ὑπονόμους καὶ σπήλαια.

Οὐδεὶς λοιπὸν τῶν λιμένων τούτων ἐλέγετο *Ἁλῶν λιμήν*. Ἀλλ' ὁ λιμὴν τοῦ Πειραιῶς περιεῖχεν ἐν ἑαυτῷ καὶ ἄλλους

ἐλάσσονας, κατὰ τῶν ἀρχαίων τὰς μαρτυρίας. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἐλέγετο *Κάνθαρος*, κείμενος, κατὰ σχολιαστήν τινα (Εἰς Ἑρμόλ. π. βωμοῦ) «πρὸ (δηλαδὴ νοτιώτερον) τοῦ *Ἀφροδισίου*» καὶ ἐγκλείων τὰ *νεώρια*. Καὶ τοῦ μὲν Ἀφροδισίου ἡ θέσις ἐστὶν ἀναμφισβήτητος ἐπὶ τοῦ λόφου τῆς Τερψιθέας, ἔνθα καὶ λείψανα τοῦ ναοῦ σώζονται, καὶ ἀγαλμάτιον τῆς Ἀφροδίτης εὑρέθη, ὃ περιελθὸν εἰς ἐμὴν κτῆσιν, μοὶ ἐκλάπη ὅτε ἔλειπον ἐξ Ἑλλάδος. Τὰ δὲ *νεώρια* ἦσαν ἔνθα τὸ νῦν τελωνεῖον, κατὰ τὰς ἐπὶ τῆς οἰκοδομῆς αὐτοῦ εὑρεθείσας ἐπιγραφάς. Ὥστε οὐδεμία ὑφίσταται ἀμφιβολία ὅτι ὁ ὀπίσω (νοτίως) τοῦ τελωνείου εἰς τὴν γῆν εἰσχωρῶν κολπίσκος, εἰς τὰ λεγόμενα «σχοινάδικα», ἦν ὁ *Κάνθαρος*.

Ὑπάρχει δὲ καὶ ἕτερος κολπίσκος ἐντὸς τοῦ Πειραιῶς, ὁ βορειοδυτικὸς μυχὸς αὐτοῦ, ὁ πλησιέστατος τῷ σιδηροδρομικῷ σταθμῷ, καὶ οὗ βεβαίως ἐγίνετο χρῆσις παρὰ τοῖς ἀρχαίοις, βεβαίως πρὸς στάθμευσιν μικρῶν πλοιαρίων, διότι ὁ πυθμὴν αὐτοῦ ἐρευνηθεὶς εὑρέθη μαρμαρόστρωτος· Οὗτος ἐστὶν ἀναμφιβόλως ὁ «*Κωφὸς λιμήν*,» οὗ μνημονεύει ὁ Ξενοφῶν (Ἑλλ. Β, 4). Περὶ τῆς ταὐτότητος αὐτοῦ μαρτυρεῖ καὶ τὸ ὄνομα (Ζηνόβ. Δ, 62), καὶ προσέτι ἡ μαρτυρία τοῦ ἱστορικοῦ, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Σπάρτης Παυσανίας, ἦλθεν ἐκ τοῦ Ἀλιπέδου, ἔνθα ἐστρατοπέδευεν, εἰς τὸν *Κωφὸν λιμένα*, ἵνα κατασκοπεύσῃ «πῇ εὐαποτείχιστος εἴη ὁ Πειραιεύς.» Ἡ θέσις λοιπὸν εἰς ἣν ἦλθεν ἔκειτο ἀναγκαίως βορειοδυτικῶς τῆς πόλεως τοῦ Πειραιῶς, καὶ *Κωφὸς λιμὴν*, ἦν ὁ ἐσωτερικὸς οὗτος κόλπος.

Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἕτερος κόλπος παρὰ τῷ Πειραιεῖ καὶ ἐκτὸς αὐτοῦ κείμενος, ὁ πρὸς δυσμὰς καὶ ὀπίσω τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Ἑετιωνείας· ἀλλ' οὐδ' οὗτος ἦν Ἀλῶν λιμήν, οὐδ' εἶχον αἱ Ἀλαί τι τὸ κοινὸν μετ' αὐτοῦ. Ἦν δὲ πιθανώτατα ὁ *Φώρων*, τῶν κλεπτῶν, τῶν λαθρεμπόρων, *λιμὴν*, κατὰ Στράβωνα (σελ. 395), ὡς ἐκ τῆς θέσεώς του ἐντελῶς ἀνταποκρινόμενος εἰς τοῦτο τὸ ὄνομα, καὶ κατὰ τὸν αὐτὸν γεωγράφον, κείμενος παρὰ τῷ δήμῳ τῶν Κορυδαλέων ὑπὸ τὸ ὁμώνυμον ὄρος, καὶ ἀπέναντι τῆς νήσου Ψυτταλείας.

Καὶ τοῦτο μὲν πρὸς ἀπόδειξιν ὅτι Ἀλῶν λιμὴν οὐδεὶς ποτὲ ὑπῆρξεν ἐν Πειραιεῖ, καὶ τοῦ ὀνόματος ὅτι ἄτοπος γίνεται χρῆσις.

Ὡς δὲ πρὸς τὴν πόλιν τοῦ Πειραιῶς, θέλω ν' ἀναμνήσω ἐνταῦθα, ἵνα μὴ ἐντελῶς περιπέσῃ εἰς λήθην, ὅτι ὅτε κατὰ πρῶτον ἤρξατο οἰκοδομουμένη, μετὰ τὴν ἐλευθέρωσιν τῆς Ἀττικῆς, ἐγένετο πρότασις ἵνα κατὰ πᾶσαν τοῦ λιμένος τὴν παραλίαν, ἀπ' ἄκρου μέχρις ἄκρου, ἐπιβληθῇ εἰς πάντας τοὺς ἰδιοκτήτας ἡ ὑποχρέωσις νὰ οἰκοδομῶσι τὰς οἰκίας των ὑποστύλους ἐμπρός, παραχωροῦντος αὐτοῖς τοῦ δημοσίου δωρεὰν πήχεις τινὰς ἐδάφους ἐκ τῆς αὐτῷ ἀποκλειστικῶς ἀνηκούσης ἀκτῆς. Τοῦτο θὰ ἦν μέγα κέρδος δι' αὐτούς, καὶ περικοσμῶν παντὸν λιμένα διὰ *Μακρᾶς στοᾶς*, οἷαν εἶχεν, ἀλλὰ βραχυτέραν, ἐν τῇ ἀρχαιότητι (Παυσ. Ἀττ. Α, 2), θὰ παρίστα τῷ εἰσπλέοντι ἐξαίσιον θέαμα, πρὸς ὃ οὐδεὶς οὐδαμοῦ λιμὴν νὰ ἐρίζῃ. Καὶ τοῦτο μὲν κατενοήθη, ἐνεκρίθη καὶ διετάχθη ὑπὸ τῆς τότε κυβερνήσεως, καί τινες τῶν οἰκιῶν ᾠκοδομήθησαν κατὰ τοῦτο τὸ σχέδιον. Ἀλλ' ὡς δυστυχῶς παρ' ἡμῖν συμβαίνει ἐνίοτε, παρημελήθη βαθμηδόν, πρό τινων ἐργαστηρίων ἐτέθησαν ἀντὶ κιόνων ξύλινοι στύλοι, πρὸ ἄλλων οὐδέν, καὶ μέχρι τέλους ἐγκατελείφθη, ἐματαιώθη καὶ ἐλησμονήθη ἡ πρότασις.

Περὶ τῶν κατὰ τὴν ῥυμοτομίαν δὲ τῆς πόλεως προκειμένου, ἓν ἔτι ἐπιτρέψατε μοι νὰ προσθέσω, τὴν ἔκπληξιν καὶ λύπην μου, ὅτι μία, ἡ μεγίστη καὶ κεντρικωτέρα ἀγορὰ αὐτῆς, οὐχί, ἐλπίζω, ἐκ προθέσεως ἀλλὰ πάντως ἐκ λήθης, δὲν ὠνομάσθη, ὡς παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ἐκαλεῖτο *Ἱπποδαμεία*, καθ' Ἱππόδαμον Εὐρυόνοντος τὸν Σάμιον ἢ Μιλήσιον (Ἀριστοτ. Πολιτ. Β, 2. — Ξενοφ. Ἑλλ. Β, 4, 11. — Ἀνδ. π. Μυστ. 45. — κλ) τὸν περιφημότατον τῶν ῥυμοτόμων τῆς ἀρχαιότητος. Ὡς ὁ Τινάνιος κῆπος ἀναπολεῖ τὸν φυτεύσαντα αὐτὸν Γάλλον ναύαρχον, οὕτως, καὶ οὐχ ἧττον δικαίως, ἔπρεπεν ἡ *Ἱπποδαμεία ἀγορὰ* ν' ἀνακαλῇ εἰς τὴν μνήμην ἡμῶν τὸν περιφημότατον τῶν ῥυμοτόμων τῆς ἀρχαιότητος, ὅστις οὐ μόνον τὴν ἀγορὰν ἐν Πειραιεῖ διεσκεύασεν, ἀλλὰ καὶ τῆς πόλεως πάσης τὸ γενικῶς θαυμαζόμενον σχέδιον ἔδωκεν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Θεμιστοκλέους, καὶ διὰ πολλῶν ἄλλων πόλεων καὶ Ἑλληνικῶν καὶ Ἰταλικῶν, τὴν ἐξαίρετον ῥυμοτομίαν ἀπεδείχθη περίφημος. Ἐλπίζομεν ὅτι οὐδὲν κωλύει τὸ μέχρι τοῦδε παραμεληθὲν τοῦτο καὶ σήμερον νὰ συμπληρωθῇ.

Σ. Δ. Α Δημοσιεύοντες τὴν ἀνωτέρω περισπούδαστον καὶ λίαν διαφέρουσαν πραγματείαν τοῦ πρυτάνεως τῶν παρ' ἡμῖν συγγραφέων, καὶ διαπρεποῦς ἀρχαιολόγου κυρίου Α. Ρ. Ῥαγκαβῆ, ἐπικυροῦσαν ἀκριβῶς εἰπεῖν τὰς γνώμας ἃς πρὸ τριῶν ἐτῶν ἐξέθετο ἐν τῷ «Ἀπόλλωνι» περὶ τῆς τοπογραφίας τῆς ἡμετέρας πόλεως ὁ λόγιος ἡμῶν συνεργάτης Κυρ. Γ. Ζαννέτος καὶ ἃς ἀπαρεγκλίτως ἐξ ὑπαρχῆς τηρεῖ ἡ ἔγκριτος τῆς πόλεώς μας ἐφημερὶς «Σφαῖρα», ἔχομεν δι' ἐλπίδος ὅτι ἐν τῷ μέλλοντι δὲν θὰ ἀναγινώσκωμεν ἔν τε τοῖς δημοσίοις ἐγγράφοις καὶ τῷ Τύπῳ τὰς τέως σφαλερὰς καὶ ἐσφαλμένας ὀνομασίας τῶν λιμένων τοῦ Πειραιῶς, ἀτόπως ὁδηγοῦντες τοὺς περιηγουμένους θαυμαστὰς τῆς ἀρχαίας ἡμῶν εὐκλείας εἰς τὸν Κάνθαρον ἀντὶ τοῦ Κωφοῦ λιμένος κτλ. καὶ διδοντες κατὰ τὸ δοκοῦν ὀνόματα καὶ προσωνυμίας ἀνυπάρκτους.

ΙΣΤΟΡΙΚΑ ΕΠΑΝΟΡΘΩΜΑΤΑ (1)

ΥΠΟ

ΓΕΩΡΓΙΟΥ Π. ΚΡΕΜΟΥ

Η'.

Ὅλεθρος Ἑλληνικῶν νήσων

Ἐφ' ὅσον αἱ κύριαι πηγαὶ τῶν ἱστορικῶν συμβάντων ἐξετάζονται, ἐπὶ τοσοῦτον διαλευκαίνονται ταῦτα. Πρὶν ἢ αὗται συναθροισθῶσι, καὶ συγκριθῶσιν οὐδὲ ταῦτα δύνανται νὰ ὦσι πλήρη καὶ ἀσφαλῆ. Ἡ περὶ τὰς πηγὰς δ' ἔρευνα ἢ ἡ *κριτικὴ τῶν πηγῶν* εἶνε τὸ θεμέλιον πάσης ἱστορικῆς γνώσεως, ἐξ οὗ αὐτόδηλον ὅτι ὅσῳ ἡ κριτικὴ ἐκείνων ἀκριβής, τόσῳ καὶ αὕτη. Τούτων οὕτως ἐχόντων, ὅπως γινώσκῃ τις ἀκριβῶς τὰ ἐν ταῖς ἑλληνικαῖς νήσοις συμβάντα κατὰ τὸ 1537 πρωτίστως ἔχει ἀνάγκην τῆς συναθροίσεως, κρίσεως καὶ γνώσεως τῶν κυρίων πηγῶν τῶν χρόνων ἐκείνων. Γνωσταὶ εἶνε αἱ συγγραφαὶ τοῦ Μαυροκένου, Παρούτα, Κορνάρου, καὶ ἔκ τινος ἄλλου καὶ ὅσον ἀποβλέπει ἰδίως εἰς τὴν Κέρκυραν τοῦ Ἕλληνος Νικάνδρου Νουκίου· ἀλλ' αἱ ἐξ ἐπισήμων ἐγγράφων πηγαὶ περὶ τοῦ ὀλέθρου, ὃν ὑπέστησαν τότε αἱ ἑλληνικαὶ νῆσοι εἶνε ἐλάχισται. Ἐκ τούτων πάντως ἡ ἐπισημοτάτη εἶνε ἡ ἐπιστολὴ τοῦ δουκὸς τῆς Νάξου Ἰωάννου Δ' τοῦ Κρίσπου, ἣν οὗτος ἔπεμψε πρὸς τὸν πάπαν Παῦλον Γ', Κάρολον Ε' (Α') αὐτοκράτορα τῶν Ῥωμαίων, Φραγκίσκον Α' τῆς Γαλλίας καὶ λοιποὺς ἡγεμόνας τῆς Εὐρώπης. Ὁ μὲν ἀοίδιμος Κάρολος Ὄφριος ὀνομάζει τὴν ἐπιστολὴν ταύτην «ἀξιόλογον». Λαμβάνων δέ τις πρὸ ὀμμάτων τὴν ἐπισημότητα τοῦ προσώπου, ἐξ οὗ ἀπεστάλη, καὶ τὰ ὑψηλὰ πρόσωπα, ἅπερ αὐτὴν ἐκομίσαντο, ἀδιστάκτως πείθεται ὅτι αὕτη εἶνε ἡ πρώτη καὶ κυρία πηγὴ τῶν τότε (1537) συμβάντων ταῖς ἑλληνικαῖς νήσοις *Κερκύρᾳ*, *Ζακύνθῳ*, *Κυθήροις*, *Αἰγίνῃ*, *Πάρῳ καὶ Νάξῳ*. Τὴν ἐπισημότητα καὶ σπουδαιότητα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Κρίσπου ἢ μὴ λαβὼν πρὸ ὀφθαλμῶν ἢ ἀγνοῶν ὁ Κωνσταντῖνος Σάθας παρατίθησι μὲν αὐταῖς λέξεσι τὰ ὑπὸ τοῦ Κερκυραίου Νικάνδρου Νουκίου περὶ τῆς πολιορκίας καὶ λεηλασίας τῆς Κερκύρας γεγραμμένα[1], τελέως δὲ παραλείπει τὰ τῶν ἄλλων νήσων καὶ μάλιστα τὰ περὶ πανολεθρίας τῶν *Αἰγινητῶν* καὶ τοῦ τρόπου τῆς ὑποταγῆς τῆς *Νάξου*, ἅπερ ὁ Κρίσπος ἀλγῶν καὶ ὀδυνώμενος ἀκριβῶς, ἐκτενῶς καὶ σαφῶς ἐκτίθησιν, ὅπως κινήσῃ μὲν τὴν συμπάθειαν τῶν ἡγεμόνων τῆς Εὐρώπης ὑπὲρ τῶν ἀνήκεστα κακὰ ὑπὸ τῶν βαρβάρων Μωαμεθανῶν πασχόντων Ἑλλήνων, αἰτιολογήσῃ δ' ἑαυτὸν ὅτι ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ὑπετάγη τῷ ἀπηνεστάτῳ καὶ δολιωτάτῳ βαρβάρῳ. Χάριν δὲ τῶν ἀναγνωστῶν τοῦ «Ἀπόλλωνος» καταχωρίζομεν μεταπεφρασμένην[2] τὴν περὶ ἧς ὁ λόγος ἐπιστολὴν ὁλόκληρον ἔχουσαν οὕτωσί:

«Ἰωάννης Κρίσπος δοὺξ τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ τῆς Νάξου καὶ ὑποτελὴς εἰς τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου, Παύλῳ τῷ τρίτῳ Ῥωμαίῳ ποντίφικι καὶ Καρόλῳ τῷ πέμπτῳ αὐτοκράτορι τῶν Ῥωμαίων καὶ Φερδινάνδῳ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων καὶ Φραγκίσκῳ τῶν Γαλατῶν καὶ τοῖς λοιποῖς χριστιανοῖς βασιλεῦσι καὶ ἡγεμόσι χαίρειν. Μετὰ πόσης συντριβῆς τῆς ψυχῆς καὶ μετὰ πόσης θλίψεως καὶ πόνου παρέδωκα ἐμαυτὸν καὶ πάντα τὰ ἐμὰ εἰς τὸν Βυζαντῖνον τύραννον οὐδαμῶς ἀγνοεῖ ὁ θεὸς ὁ μόνος ἐρευνητὴς καὶ θεωρητὴς τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας καὶ τῶν ἀνθρωπίνων διαλογισμῶν καὶ γνώστης πάντων τῶν μυστηρίων. Ἵνα δὲ μὴ διαλάθῃ καὶ ὑμᾶς πῶς συνέβη τοῦτο θὰ ἐξηγήσω ὑμῖν ὡς διὰ βραχυτάτων. Ἐπειδὴ δὲ ἀναμφιβόλως ἔχετε μέγα διαφέρον εἰς τοῦτο, οὐχὶ ὅπως δικαιολογηθῶ, ἀλλὰ χάριν τῆς ὑμετέρας αὐτῶν σωτηρίας ἵνα μὴ φανῶ παραλείπων τὸ χριστιανικόν μου καθῆκον, σφοδρῶς ἐπιθυμῶ νὰ γείνωσι ταῦτα ὑμῖν γνωστὰ ἐνὶ ἑκάστῳ ἰδιαιτέρως δι' ἐπιστολῆς μου. Ὅθεν ἐντείνατε, παρακαλῶ, τὰ ὦτα καὶ τὴν διάνοιαν ὅπως μάθητε πῶς ἔχει ἡ ὅλη ὑπόθεσις. Ἀφοῦ λοιπὸν κατὰ τὸν παρελθόντα *Μάϊον* καὶ *Ἰούνιον* ὁ μέγας *Σολυμὰν* ἐξαπέστειλε ταὐτοχρόνως ἐκ τοῦ *Πόντου* καὶ τῆς *Προποντίδος* πεντήκοντα καὶ *ἑκατὸν τριήρεις* καὶ *ὀγδοήκοντα διήρεις*, πλὴν δὲ τούτων *ἑβδομήκοντα* καὶ *ἑκατὸν ἱππαγωγοὺς καὶ φορτηγικὰς* καὶ *ταχείας ναῦς*, ἅμα δὲ *ἑκατὸν* ἄλλα παντοειδῆ *πλοῖα*, πρῶτον μὲν εἰς τὸ *Αἰγαῖον* πέλαγος, κατόπιν εἰς τὸ *Ἰόνιον* καὶ τὸ Ἀδριατικόν, ἐν τέλει δὲ εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς *Ἠπείρου*,—αὐτὸς προσωπικῶς ἐπορεύθη διὰ ξηρᾶς κατ' εὐθεῖαν εἰς τὴν Ἀπολλωνίαν μετὰ ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα χιλιάδων ἱππέων καὶ πεζῶν ἐξωπλισμένων διὰ παντοειδῶν ἀγχεμάχων καὶ ἑξακοντιστικῶν ὅπλων (ἅτινα πάντα ἀναμφιβόλως ἔφθασαν εἰς τὰς ὑμετέρας ἀκοάς), ὅπως ἐν πρώτῃ εὐκαιρίᾳ ἐπιχειρήσῃ ἰταλικὸν πόλεμον εἴτε μόνος αὐθορμήτως εἴτε μετὰ τῶν συμμάχων ἡγεμόνων ἐκ συνεννοήσεως μετ' αὐτῶν καθὰ διαδίδεται. Ἅμα λοιπὸν φθάσας ἐκεῖ, προαπέστειλεν εἰς τὴν *Ἀπουλίαν* τὸ μεῖζον καὶ καλλίτερον μέρος τοῦ στόλου, ἐν ᾧ εἶχεν ἐπιβιβάσῃ μυρίους ἐκλεκτοὺς πεζοὺς καὶ δισχιλίους ῥωμαλεωτάτους ἱππεῖς. Τὰ στρατεύματα ταῦτα παραταχθέντα εἰς τὴν Ἤπειρον λίαν εὐκόλως ὑπέταξαν χωρία καὶ πόλεις τινὰς ἐν βραχεῖ χρόνῳ παραδοθέντα ἑκουσίως ὑπὸ τῶν ἐγχωρίων τοῦτο μὲν φόβῳ τοῦ βαρβαρικοῦ στόλου καὶ στρατοῦ, ὅστις διεδίδετο ὁσημέραν ὅτι θὰ ἐπαυξηθῇ, τοῦτο δὲ συνεργίᾳ τοῦ βασιλίσκου Οὐζέντου, ὅστις πρό τινων ἐτῶν εἶχεν ἐκδιωχθῇ τῆς βασιλείας καὶ διὰ τοῦτο εἶχε συνδεθῇ μετ' ἄλλων τινῶν ἡγεμόνων διὰ συνθήκης καὶ συμμαχίας πρὸς τὸν Μωαμεθανόν. Ἀλλ' αἴφνης ἦλθεν ἀγγελία εἰς τὸ ἐν Ἀπολλωνίᾳ στρατόπεδον ἐκ τῆς Κιλικίας, ὅτι Σοφῆς ὁ βασιλεὺς τῶν Περσῶν (ἄδηλον ἂν πλαστῶς ἐφέρετο ἡ διάδοσις αὕτη ἢ ἦτο πράγματι γεγονός), παρασκευάζει ἤδη πόλεμον καὶ μέλλει νὰ κατέλθῃ μετ' ὀλίγον εἰς Μεσοποταμίαν. Ὡς ἐκ τούτου ὁ Βυζαντῖνος τύραννος παρατηρῶν τὰς δυνάμεις καὶ παρασκευὰς τῶν συμμάχων ἀσθενεστέρας ἢ ὅσον προσεδόκα καὶ βραδυτέρας, ἅμα δὲ φοβηθεὶς μήπως, ἂν μόνος ἀναλάβῃ τὸν πόλεμον τοῦτον, τὰ πράγματα δὲν ἀποβῶσι κατὰ τὴν ἑαυτοῦ προαίρεσιν, μεταβαλὼν γνώμην, ἀνεκάλεσε τὰ στρατεύματα καὶ τὸν στόλον παρὰ τὴν κοινὴν πάντων ἐλπίδα ἐκ τῆς Ἀπουλίας εἰς τὴ

1) Ὅρα «Ἀπόλλωνος» ἔτ. γ' ἀριθ. 62, σελ. 9[illegible]3

1) Τουρκοκρατ. Ἑλλὰς σελ. 112—118.

2) Τὴν ἐπισημοτάτην ταύτην ἐπιστολὴν τοῦ δουκὸς Ἰωάν. Κρίσπου μεταπεφρασμένην ἐκ τοῦ λατινικοῦ πρωτοτύπου (δημοσιευθέντος ὑπὸ J. A. Buchon ἐν τοῖς «Recherches et matériaux pour servir à une histoire de la domination Française aux XIII a XIV et XV siécles.—Duché de Naxos σελ. 365—368) ἔπεμψεν πρὸς τὸν διευθυντὴν τοῦ «Ἀπόλλωνος» ὁ ἐν Νάξῳ Μιχαὴλ Ἰακ. Μαρκόπουλος ὁ φιλοτίμως πρὸς τὴν ἱστορίαν τῆς πατρίδος αὐτοῦ ἔχων.

Ἤπειρον μετὰ μεγάλης λείας ἀνδρῶν καὶ στρατιωτῶν καὶ πολυτίμων σκευῶν, ἣν ὁ κακοήθης Μωαμεθανὸς εἶχε πρότερον λάβῃ παρ' ἐκείνων, οἵτινες εἶχον παραδοθῇ.

Προσποιηθεὶς λοιπὸν ὅτι ἐπανέρχεται εἰς Θρᾴκην καὶ δικαιολογήσας τὴν ἐν λόγῳ ἐπάνοδον διὰ τῆς ἐκ τῶν προτέρων διαδόσεως περὶ Περσικοῦ πολέμου, ἐνῷ ὁ στόλος ἐνομίζετο ὑπὸ τῶν πλείστων ὅτι θὰ διαπλεύσῃ τὸν κερκυραϊκὸν πορθμὸν χωρὶς νὰ βλάψῃ, τοῦθ' ὅπερ καὶ ὀλίγας ἡμέρας πρότερον εἶχε πράξῃ ὅτε ἀντιστρόφως ἐπορεύετο εἰς Ἀπολλωνίαν, περιφράξας σχεδὸν πανταχόθεν τὴν νῆσον διὰ πολεμικῶν πλοίων ὁ πανοῦργος βάρβαρος διατάσσει νὰ κυριευθῇ αὕτη ἐπὶ σκοπῷ τοῦ νὰ καταλάβῃ τεσσαράκοντα τριήρεις καὶ ἄλλας τόσας σχεδὸν μικροτέρας ναῦς καὶ τινα ὡσαύτως πλοῖα ἀποτελοῦντα ἰσχυροτάτην δύναμιν καὶ ἀσφαλέστατον ἔρεισμα ὑμῶν τῶν Ἐνετῶν, ἅτινα ἦσαν ἐκεῖ ἠγκυροβολημένα καθάπερ καλῶς γινώσκετε. Οἱ Κερκυραῖοι οὐδὲν τοιοῦτον ὑποπτεύοντες καὶ γινώσκοντες βεβαίως τὴν εἰρήνην, ἥτις εἶχε συναφθῆ πρὸ πολλῶν ἐτῶν, ἐσχάτως δὲ εἶχεν ἐπικυρωθῆ ἐκ νέου μεταξὺ τοῦ Σολυμὰν καὶ ὑμῶν τῶν Βενετῶν, — ἅμα ὡς εἶδον τὰς ὑμετέρας τριήρεις αἰρούσας τὰς ἀγκύρας καὶ ἀναπεταννυούσας τὰ ἱστία, τὸν δὲ τουρκικὸν στόλον μετ' ὀλίγον προσορμιζόμενον καὶ ἐνόπλους στρατιώτας νὰ κάμνωσιν ἀπροσδοκήτως ἀπόβασιν εἰς τὴν ἀκτήν, περίτρομοι ἐκ τῆς αἰφνιδίου τῶν πολεμίων ἐφόδου ἀμέσως ἐτράπησαν εἰς φυγήν· καὶ ἄλλοι μὲν διηυθύνθησαν εἰς ἀπόκεντρα δάση καὶ ἀπόκρυφα σπήλαια, ἄλλοι εἰς ἀπόκρημνα καὶ ὑψηλὰ ὄρη, τινὲς δὲ κατέφυγον εἰς τραχύτατον βράχον ἐπικείμενον πέριξ τῶν τειχῶν τῆς πόλεως. Ἐν πρώτοις λοιπὸν πλεῖστοι ἐκατέρων τῶν φύλων ἄνθρωποι καταληφθέντες ὑπὸ τῶν Τούρκων ἐν τῷ προαστείῳ ἐφονεύθησαν· ὡς δὲ μετὰ ταῦτα ἐγνώσθη, πολλῷ πλείονες ἐν τῇ νήσῳ σποράδην ἀποκεκρυμμένοι, οἵτινες εἶχον διαφύγῃ κατὰ τὴν πρώτην τῶν πολεμίων ἀπόβασιν, ἀνευρέθησαν καὶ συλληφθέντες ἐφονεύθησαν ὁμοίως. Ἀφοῦ δὲ πλὴν τῶν προτέρων στρατιωτῶν διεπεραιώθησαν εἰς τὴν νῆσον ἐκ τοῦ Βουθρωτοῦ καὶ τῶν ὁμόρων χωρῶν τετρακισμύριοι στρατιῶται, ἤρχισε τῇ τρίτῃ Σεπτεμβρίου νὰ πολιορκῆται ἡ πόλις Κέρκυρα ὑπὸ τοῦ βαρβάρου προσαγαγόντος πολιορκητικὰ καὶ ἄλλα πολεμικὰ μηχανήματα· ἀλλ' ἐπειδὴ ἐφαίνετο εἰς αὐτὸν χαλεπωτάτη ἡ ἐκπόρθησις τῆς πόλεως διὰ χαρακώματος ὠχυρωμένης καὶ ἐπὶ ἀνωφεροῦς τόπου κειμένης, ἄλλως τε καὶ ἀδιακόπως κατ' ἐκείνας τὰς ἡμέρας κατέπιπτον ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ῥαγδαιόταται βροχαί, διέλυσε καθ' ὁλοκληρίαν μετὰ δέκα ἡμέρας τὴν ἀρξαμένην πολιορκίαν. Τοῦτο δὲ ὑπέβαλεν εἰς τὴν διάνοιαν αὐτοῦ ὁ πανάγαθος καὶ παντοδύναμος θεὸς πρὸς σωτηρίαν οὐ μόνον τῶν Κερκυραίων, οἵτινες ἤδη ἀπώλλυντο ὑπὸ τῆς πείνης καὶ τοῦ ψύχους, ἀλλὰ καὶ πάντων ὑμῶν· διότι, ἂν ἐκυρίευε τὴν πόλιν, ὅσῳ ἐγγύτερον καὶ καταφανέστερον, ἐπὶ τοσοῦτον χαλεπώτερον θὰ εἴχετε τὸν πολέμιον. Ἐν τῷ μεταξὺ ὅμως προηγουμένως εἶχε καύσῃ τὰς εὐρυχωροτάτας καὶ σχεδὸν ἀναριθμήτους οἰκίας τῶν προαστείων, ἅμα δὲ ἱερὰ καὶ ναοὺς καὶ ἄλλους τόπους ἱερούς τε καὶ ἰδιωτικούς, ἐξ ὧν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ ἀποτελεσθῶσι δύο μέγισται πόλεις. Εἶχε δ' ὁμοίως δῃώσῃ τοὺς ἀγρούς, τὰς ἐπαύλεις καὶ παραδείσους ἡδυτάτους κατὰ τὴν θέαν καὶ πράγματι τοιούτους, ὁποῖοι περιγράφονται παρ' Ὁμήρῳ οἱ κῆποι τοῦ παναρχαίου τῆς νήσου βασιλέως Ἀλκινόου, καὶ κατέστρεψε τὸ πλεῖστον τῆς νήσου, ὅσον ἠδύνατο. ἀπαγαγὼν ἐκεῖθεν καὶ ἐνθέμενος εἰς τὰ πλοῖα λείαν ἀφθονωτάτην ἀνθρώπων, χρυσοῦ, ἀργύρου καὶ λοιπῶν ἀγαθῶν ἅτινα πάντα οἱ ἁρπακτικώτατοι καὶ πλεονεκτίστατοι Μωαμεθανοὶ στρατιῶται σποράδην εἶχον λῃστεύσῃ κατὰ τὸ διάστημα τῶν δεκακοκτὼ ἡμερῶν ἀφ' ὅτου εἶχον ἀποβιβασθῇ εἰς τὴν Κέρκυραν. Ταῦτα διαπραξάμενος ὁ Σολυμάν, προσκαλεσάμενος τὸν ναύαρχον ἐκέλευσε νὰ ὑποστρέψῃ εἰς τὸν Ἑλλήσποντον. Αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν πεζῶν στρατευμάτων ἀπεφάσισεν ὡς τάχιστα νὰ ἐπανέλθῃ διὰ τῆς εἰς Ἀδριανούπολιν ἀγούσης ὁδοῦ τῆς καλουμένης Κανδαβίας, ἀφοῦ ἐν τῷ μεταξὺ ἔστειλεν ἄγγελον πρὸς ὑμᾶς τοὺς Ἐνετούς, ὅπως δώσῃ διαβεβαίωσιν περὶ τῶν φιλικῶν καὶ εὐνοϊκῶν αὐτοῦ διαθέσεων καὶ προτείνῃ ὅτι πάντα τὰ ἀφαρπασθέντα μέλλουσι νὰ ἀποδοθῶσιν ἀκέραια πρὸς ἀμοιβαίαν ἑκατέρωθεν συνδιαλλαγήν. Ἐνῷ δὲ ὁ στόλος οὗτος παρέπλεε τὴν Ζάκυνθον, οἱ ναυτικοὶ στρατιῶται ἐν καιρῷ νυκτὸς δίκην λύκων, εἰς οὓς τυγχάνει πολὺ ἀγαπητὴ ἡ νύξ, ἀπεβιβάσθησαν εἰς τὴν νῆσον αἰχμαλωτεύσαντες ἢ ἀκριβέστερον εἰπεῖν ὑποδουλώσαντες ὑπὲρ τοὺς ἑκατὸν ταλαιπώρους ἀγρότας, οὓς εἶχον καταλάβῃ πεπονημένους ἐκ τῆς ἡμερησίας ἐργασίας καὶ διὰ τοῦτο κοιμωμένους. Ἀποπλεύσας δ' ἐκεῖθεν ὁ ναύαρχος, διότι ἐνόμισεν ὅτι ἡ πόλις τῶν Ζακυνθίων ἐφρουρεῖτο διὰ μεγάλης δυνάμεως ἀνδρῶν καὶ ἦτο ἤδη ἑτοίμη εἰς ἀντίστασιν, κατηυθύνθη πρὸς τὰ Κύθηρα καὶ ἐπιχειρήσας τὴν ἐκπόρθησιν τῆς ἀκροπόλεως ἐκείνου τοῦ τόπου, ἐπειδὴ ἡ ἐπιχείρησις δὲν ἀπέβαινεν αὐτῷ κατ' εὐχήν, συλλαβὼν ὑπὲρ τοὺς ὀκτακοσίους ἀνθρώπους ἑκατέρων τῶν φύλων ἐπὶ πλέον δ' ἀπαγαγὼν ἅπαντα τῶν Κυθηρίων τὰ ποίμνια μετὰ τῶν ποιμένων καὶ πυρπολήσας τοὺς οἴκους ὅσοι ᾠκοδομημένοι περὶ τὸ χωρίον καὶ κατὰ τὴν λοιπὴν νῆσον κατοικουμένην ὑπὸ πολυπληθῶν ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν ἦσαν — ἔκαμψεν ἐκεῖθεν πρὸς τὸ Αἰγαῖον. Ἐπενεγκὼν δὲ μεγίστας καὶ ἀναριθμήτους ζημίας καὶ κακὰ κατ' ἐκείνην τὴν θαλασσοδρομίαν καὶ εἰς τοὺς Μονεμβασίους καὶ εἰς τοὺς ὁμόρους Ναυπλιεῖς, κατηυθύνθη πρὸς τὴν Αἴγιναν οὐχὶ ἄσημον νῆσον κατοικουμένην ὑπὸ ἰσχυροτάτων ναυτικῶν ἀνδρῶν καὶ βαθύπλουτον. Ἐνῷ δ' ἐπλησίαζε πρὸς αὐτήν, προαποστείλας ἀγγέλους πρὸς τὴν πόλιν προέτεινεν εἰς τὸν διοικητὴν καὶ τοὺς πολίτας νὰ παραδοθῶσι πολλὰ ὑπισχνούμενος καὶ ἀπειλῶν· ἐπειδὴ δ' ἐκεῖνοι ἠρνοῦντο καὶ ἤδη φανερῶς ἠναντιοῦντο, δώσας τὸ σύνθημα προκαλεῖ τὴν μάχην. Οἱ Αἰγινῆται δὲν ἀπαρνοῦνται τὴν μάχην καὶ ἀντεπεξέρχονται

θαρραλέως. Συνάπτεται πάλη κρατερωτάτη, πλεῖστοι τῶν πολεμίων πίπτουσι κατὰ τὴν πρώτην σύγκρουσιν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὁ βάρβαρος λίαν ἀγανακτῶν ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῶν ἑαυτοῦ ἀνδρῶν, ἐκπέμψας νέον ἐπικουρικὸν στράτευμα ἀνέωσε τὴν μάχην. Ἐπειδὴ δὲ ἡ ὀλίγη τῶν Αἰγινητῶν δύναμις καὶ ἤδη ἐκ τῆς ὀξείας καὶ μακρᾶς μάχης καταπεπονημένη δὲν ἠδύνατο νὰ ντίσχῃ εἰς τὰς τόσας χιλιάδας τῶν Μωαμεθανῶν, ἐξεβίασεν αὐτοὺς ὁ βάρβαρος νὰ ὑποχωρήσωσι καὶ νὰ καταφύγωσιν ἐντὸς τῆς πόλεως. Ὅπως ἐκδικηθῇ λοιπὸν τὴν τόλμην τῶν Αἰγινητῶν παραγγέλλει νὰ ἀποβιβασθῶσιν ἐκ τῶν πλοίων πολιορκητικὰ καὶ ἄλλα οὐκ ὀλίγα ἐκσφενδονητικὰ μηχανήματα καὶ νὰ τεθῶσιν εἰς διάφορα μέρη, ἀποκόψας ἅμα μέγα μέρος τῶν δασῶν ὅπως ἀνοίξῃ εὐρυτέραν δίοδον τοῖς στρατιώταις· οὗτω δὲ προσβαλὼν μεθ' ὡς οἷόν τε μεγίστης ὁρμῆς καὶ βίας κυριεύει ἐξ ἐφόδου καὶ ἐκπορθεῖ ταὐτοχρόνως. Ἰσοπεδώσας δὲ τὰ τείχη καὶ ληΐσαμενος τὰ ἀγαθὰ τῶν πολιτῶν καὶ καύσας τὰς οἰκίας κελεύει νὰ σφαγῶσι πάντες οἱ ἄνδρες Αἰγινῆται μέχρις ἑνός. Τὰς δὲ γυναῖκας εὐγενεῖς τε καὶ μή, ἵνα μὴ ὑπολειφθῇ οὐδὲν μέτρον σκαιότητος, παρέδωκεν ἀδιακρίτως εἰς τοὺς ναύτας καὶ στρατιώτας πρὸς καταισχύνην. Κατόπιν δ' ἐπιβιβάσας αὐτὰς μετὰ τῶν νηπίων καὶ τῶν παίδων ἐπὶ τῶν πλοίων, ἅτινα ἤδη ἦσαν κατάμεστα ἐκ τῆς ἀπειροπληθοῦς καὶ πολλαπλῆς λείας, καὶ ἀπορρίψας πρὸς ὥραν εἰς τὴν Ἀττικὴν κελεύει νὰ παγῶσι εἰς Βυζάντιον πρὸς σκληροτάτην καὶ διαρκῆ δουλείαν. Ἀφοῦ δ' ἐξωλόθρευσεν ἐντελῶς καὶ ἐξηνδραπόδισε τοὺς Αἰγινήτας, προσέβαλε δι' ὁμοίας σχεδὸν ὁρμῆς καὶ ἀγριότητος τοὺς Παρίους καὶ τοὺς πλησιοχώρους καὶ ἄλλους διαφόρους νησιώτας. Τούτους πάντας ἐν μιᾷ σχεδὸν στιγμῇ νικήσας κατεπολέμησε καὶ ἐλεηλάτησε φονεύσας οὐ μόνον τοὺς ἀνθισταμένους καὶ ἐναντιουμένους, ἀλλὰ καὶ τοὺς γέροντας, πρὸς τούτοις δ' ἁρπάσας τοὺς νέους ὅσοι διεσώθησαν ἐκ τῆς σφαγῆς καὶ κατατάξας εἰς τοὺς κωπηλάτας, τοὺς δὲ νεανίσκους, ἀφοῦ κατῄσχυνεν, ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν διαβόητον ἐκείνην σχολὴν τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁπόθεν οἱ ἐκεῖσε εἰσαγόμενοι παῖδες ἐνηλικιωθέντες καὶ τὴν στρατιωτικὴν διδαχθέντες πειθαρχίαν κατατάσσονται εἰς τὸ σῶμα τῶν Γιανιτσάρων καὶ ἐκπέμπονται κατόπιν πρὸς ἀδιάκοπον ἐξόντωσιν τῶν χριστιανῶν. Ἐνῷ λοιπὸν τοιαῦτα καὶ τὰ παρόμοια σκληρότατα καὶ ἀνοσιώτατα ἐνώπιον σχεδὸν τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν συνέβαινον, μόλις εἶχον παρέλθῃ μία ἢ δύο ἡμέραι, ἰδοὺ προσπλέει καθ' ἡμῶν αἰφνιδίως καὶ οἱονεὶ πτερόεις ὁ στόλος οὐχὶ παρὰ τὴν ὑποψίαν καὶ προσδοκίαν ἡμῶν διὰ κωπῶν καὶ ἱστίων ἅμα ἐλαυνόμενος. Συρρέουσι πρὸς τὴν πόλιν περιδεεῖς καὶ περίτρομοι οἱ ἀστοὶ καὶ οἱ ἀγρόται ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἐγκαταλιπόντες πάντας τοὺς τόπους τῆς νήσου, ἐγκαταλιπόντες τὰς ἑστίας, ἀφέντες κατὰ μέγα μέρος καὶ τὰ σκεύη. Ἀποτελεῖται μεγάλη συρροὴ καὶ ταραχή, συνέρχονται, δακρύουσι πάντες καὶ κραυγάζουσιν, ὁ δὲ ἀλαλαγμὸς ἐξικνεῖται μέχρι τοῦ οὐρανοῦ, ὁποῖα ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον συμβαίνουσιν ἐν τοῖς ἐσχάτοις κινδύνοις, διότι δὲν ἠγνοεῖτο τί ἔμελλε νὰ ἐπιφέρῃ ὁ στόλος εἰς τὴν Νάξον. Ἅμα ὡς λοιπὸν προσωρμίσθησαν εἰς τὰς ἡμετέρας ἀκτὰς καὶ ἔκαμον ἀπόβασιν οἱ ἄπιστοι καὶ ἀπάνθρωποι πολέμιοι Μωαμεθανοί, ἐφορμῶσιν ἐπὶ τὸ φρούριον καὶ τὰς παρακειμένας οἰκίας· οὐδένα δ' ἐκεῖ ἀνευρόντες διορύσσουσι τοὺς σιτοβολῶνας καὶ τὰς οἰναποθήκας καὶ τὰς ἐλαιαποθήκας, ἐξαντλοῦσιν αὐτάς, ἀνατρέπουσι καὶ κατεδαφίζουσιν οἴκους τε καὶ φρούριον. Ἐν τῷ μεταξὺ δ' ἀγγελιοφόρος παρὰ τοῦ ναυάρχου ἀποστέλλεται νὰ ἀναβῇ καὶ προσέλθῃ ἐνώπιον ἡμῶν, ὅπως ἐκθέσῃ παραγγελίας τινὰς καὶ ζητήσῃ τὴν ἄδειαν νὰ ὁμιλήσῃ. Ἀφοῦ ἐδηλώθη τοῦτο εἰς ἡμᾶς, ἐπετρέψαμεν, ἂν καὶ μετὰ δυσκολίας, ἀλλ' οὕτω ἐγνωμάτευον καὶ ἤθελον οἱ πλεῖστοι, νὰ εἰσαχθῇ ὁ ἀσεβὴς ἀγγελιοφόρος εἰς τὸ χωρίον καὶ ἐφεξῆς εἰς τὸ δουκικὸν ἡμῶν παλάτιον. Οὗτος δ' ἄνευ οὐδενὸς προλόγου τοιούτους ἐξεφράσθη λόγους: «Ἐὰν σεαυτὸν καὶ τὰς νήσους καὶ χώρας »σου ὑποτάξῃς ἑκουσίως εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Κων»σταντινουπόλεως, ὅστις εἶνε ἤδη κύριος πάσης τῆς Ἀσίας, »ἐντὸς ὀλίγου δὲ θὰ γείνῃ καὶ ὅλης τῆς Εὐρώπης, εὐκό»λως θὰ τύχῃς χάριτος παρ' αὐτῷ· ἐὰν δὲ μὴ πράξῃς »τοῦτο, ἐξαγγέλλω σοι τὸ μῖσος καὶ τὴν ἀγανάκτησιν »αὐτοῦ». Εἰς ταῦτα προσέθηκεν ἄλλα τινὰ τῆς αὐτῆς περίπου ἐννοίας λέγων: «ἐὰν παραδοθῇς, πάντα τὰ σὰ ἔσον»ται σῶα καὶ ἀκέραια· ἂν δ' ἄλλως ἀρνηθῇς, οὐδεμιᾶς θὰ »τύχῃς συγγνώμης· ἀλλὰ τοὐναντίον σὲ καὶ τὴν γυναῖκά »σου καὶ τοὺς παῖδας καὶ τοὺς πολίτας καὶ τοὺς ὑπηκόους »πάντας σχεδὸν ἀθρόους θὰ πολέσωμεν. Πάρεστι στόλος »κραταιότατος καὶ στρατὸς ῥωμαλεώτατος καὶ νικηφόρος· »πάρεισι πάντα τὰ πρὸς ἐκπόρθησιν κατάλληλα μηχανή»ματα. Παρὰ τῶν Αἰγινητῶν, Παρίων καὶ ἄλλων ἡγεμο»νίσκων τῶν Κυκλάδων παραδειγματίσθητι καὶ σωφρόνη»σον. Περιφρονὴς εἶνε ἡ τύχη σου, ἐκτὸς ἐὰν ἀνοηταίνῃς »καὶ ἐάν, ἐνῷ ἐκ τῶν ἀλλοτρίων συμφορῶν δύνασαι νὰ θερα»πεύσῃς καὶ προλάβῃς τὴν ἰδικήν σου, δὲν θελήσῃς, καὶ ἐνῷ »δύνασαι νὰ εἶσαι ἀβλαβής, μόνος ἀρνηθῇς τοῦτο». Ταῦτα ἀκούσαντες παρηγγείλαμεν νὰ ἀποχωρήσῃ πρὸς στιγμὴν ὁ ἀγγελιοφόρος, ὅστις ἦτο χριστιανός, ὅπως ἐν τῷ μεταξὺ συσκεφθῶμεν καὶ ἀποφασίσωμεν τί ἔδει γενέσθαι. Ἀποστήσαντες λοιπὸν αὐτὸν πάντες περίφοβοι καὶ σχεδὸν ἐξηντλημένοι ἐκ τοῦ ἄλγους συνερχόμεθα εἰς συμβούλιον καὶ ἀφοῦ ἐξετέθησαν οὐκ ὀλίγα ὑπὲρ ἑκατέρας γνώμης ἀκροθιγῶς, ὅπως ἀπῄτει ἡ περίστασις, ἐπειδὴ οὔτε μέσα πρὸς καταπολέμησιν οὔτε δυνάμεις ὑπελείποντο ἡμῖν ὅπως ἀντιστῶμεν εἰς τοσαύτην μανίαν καὶ οὐδεὶς ἐξ ὑμῶν παρῆν ἀντιλήπτωρ, ὡς θὰ ἦτο πρέπον, καὶ οὔτε ἐπικουρικὸν στράτευμα ἢ στόλος περιεμένετο ἀλλαχόθεν, παρατηρήσαντες τὰ πάντα πλήρη φόβου καὶ συμφορῶν καὶ ἀναλογιζόμενοι ὅτι θὰ ὑπεκείμεθα εἰς τὸν ἐπικρεμάμενον κίνδυνον τῆς λεη-

λασίας καὶ τῆς σφαγῆς, ἀφοῦ ἐμείναμεν πάντες περὶ τούτου σύμφωνοι βιασθέντες ὑπὸ τῆς ἀνάγκης, εἰς ἣν οὐδεὶς βεβαίως δύναται νάντιστῇ, περιελθόντες εἰς ἀπελπισμὸν καὶ ἀπόγνωσιν περὶ τῆς ἡμετέρας τύχης, — ἐδέχθημεν ἐπὶ τέλους συνθήκας βαρυτάτας καὶ ἀδικωτάτας νομίσαντες ὅτι εἶνε καὶ ἔσται συμφορώτερον καὶ χριστιανικώτερον τὸ νὰ διασώσω πρὸς εὐτυχεστέρους χρόνους ἀνθρώπους ἀναριθμήτους ὅσους ἀριθμεῖ ἡ ἡμετέρα νῆσος καὶ πεφημισμένους ἐκ τῆς μεγαλοφυΐας καὶ τῶν μνημείων τῶν προγενεστέρων ἐπισήμων ἀνδρῶν (ὅπερ εἴθε νὰ συμβῇ ἐπιζῶντος ἐμοῦ), παρὰ νὰ ὑποβάλω ἀσκόπως καὶ ἄνευ λόγου ἐμαυτὸν καὶ ἐκείνους εἰς δουλείαν καὶ σφαγὴν καὶ νὰ ἀπολέσω σύμπαντας πρὸς κοινὴν τῶν λοιπῶν συμφορὰν καὶ κοινὴν ζημίαν. Ἐκ τούτων λοιπὸν τῶν λόγων ὁρμηθείς, οἵτινες καὶ τὸν ἰσχυρότατον ἐξ ὑμῶν δικαίως θὰ παρώτρυνον ἐπὶ τὸ αὐτό, παρεδόθην τῇ 12 Νοεμβρίου εἰς τὸν Μωαμεθανὸν τύραννον. Ὅθεν ὑπέκυψα εἰς τὸν ζυγὸν καὶ τὴν ἀρχὴν αὐτοῦ ὑποσχεθεὶς πρὸς τούτοις κατ' ἔτος πεντακισχίλια χρυσᾶ φλωρία ὡς φόρον καὶ ἤδη ἀποτίσας πρὸ τῆς προθεσμίας αὐτὰ ἵνα καταστήσω τὸν δεσπότην εὐμενέστερον πρὸς ἐμέ. Τοῦτο τὸ ποσόν, ἂν καὶ ἐκτιμᾶται ὑπ' ἐμοῦ καὶ τὸν πολιτῶν μου μεῖζον καὶ βαρύτερον ἢ ὅσον προσήκει εἰς δοῦκα πένητα καὶ ἀσθενέστατον βασίλειον, ὅμως θὰ πληρώνηται κατ' ἔτος ὑπ' ἐμοῦ ἀκέραιον, καὶ πέποιθα ὅτι θὰ κατορθώσω τοῦτο πληρέσταται, ὅπως ἀποκλίνω καὶ ἀποτρέψω χαλεπωτέραν καὶ σκληροτέραν ἀτυχίαν, ἂν καὶ δὲν ἀγνοῶ ὅτι μετά τινα ἔτι θὰ συμβῇ καὶ εἰς ἐμὲ ἀναμφιβόλως ὅ τι πρὸ ὀγδοήκοντα ἐτῶν συνέβη εἰς Κωνσταντῖνον τὸν Παλαιολόγον τὸν ἔσχατον τῶν Ἑλλήνων Αὐτοκράτορα (ἐκτὸς ἐὰν αὐτὸς ὁ Χριστὸς ὁ λυτρωτὴς ἡμῶν ἐπέλθῃ ἀρωγός, ἵνα καταπαύσας καὶ εἰρηνεύσας τὰς ὑμετέρας διαφορὰς καὶ διχονοίας συνασπίσῃ ὑμᾶς ἐπὶ τὸ αὐτὸ καὶ προτρέψῃ εἰς τὸ νὰ ἀναλάβητε πόλεμον ἐναντίον τοῦ ἰσχυροτάτου καὶ σχεδὸν ἀηττήτου πολεμίου), ὅστις καταπονηθεὶς καὶ συντετριμμένος ἐκ τοῦ πολέμου, ἐνῷ εἶχε συνάψῃ εἰρήνην καὶ συνθήκην πρὸς Ἀμουρὰτ τὸν βασιλέα τῶν Τούρκων, ὥστε νὰ πληρώνῃ ἐτήσιον φόρον διαρκῶς εἰς αὐτὸν καὶ τοὺς διαδόχους του καὶ τοῦτο ἔπραττε πιστῶς κατ' ἔτος, οὐχ ἧττον παρὰ πάντα τὰ ἀνθρώπινα καὶ θεῖα δίκαια ἐξεβλήθη καὶ ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῆς ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀρχῆς καὶ ἐφονεύθη ὑπ' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ Ἀμουρὰτ καὶ διαδόχου ὀνόματι Μωάμεθ ὀκτὼ ἔτη ἀφ' ὅτου εἶχε συνάψῃ καὶ συνομολογήσῃ συνθήκην πρὸς τὸν πατέρα. Ἐντείνατε λοιπὸν τὰ ὦτα καὶ τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ προσέχετε τὸν νοῦν, ὦ ἡγεμόνες, ἐνόσῳ τὰ πράγματα ὑμῶν εἶναι ἀκέραια καὶ ἀβλαβῆ καὶ ἐνόσῳ δύνανται νὰ ὠφελήσωσιν ὑμᾶς ἡ τῶν ἄλλων ἀφροσύνη καὶ οἱ ἀλλότριοι κίνδυνοι καὶ τὰ κακά· μὴ θελήσατε νὰ ἀφήσητε ὑμᾶς αὐτοὺς ἀνυπερασπίστους καὶ μάλιστα νὰ ἀντιπράξητε καθ' ὑμῶν αὐτῶν, μὴ τυχόν, ἂν ὁ κοινὸς ἐχθρὸς προσβάλῃ ὑμᾶς συμπαγής, ὅπερ ἔχει κατὰ νοῦν καὶ θεωρεῖ εὐχερέστατον εἰς ἑαυτὸν ἕνεκα τῶν ἀδιαλείπτων ὑμῶν διχονοιῶν, — ὑποστῆτε τὴν αὐτὴν περιπέτειαν καὶ τύχην, ἣν ἐγὼ ἐσχάτως ὑπέστην, καὶ πλείονες πρὸ ἐμοῦ ἡγεμόνες ἀναξίως ὑπέστησαν, ἀφοῦ μάλιστα κατὰ τοῦτον τὸν χρόνον ὁ Σολυμὰν ἔχει τοσαύτην δύναμιν χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, τοιοῦτον μέγεθος ἀρχῆς, τοιοῦτον ἀριθμὸν λίαν γεγυμνασμένων στρατιωτῶν, τοιαύτην ῥώμην καὶ πειθαρχίαν καὶ ἀφοσίωσιν καὶ τοιαύτην κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν ἐξουσίαν ἀπέκτησεν ἕνεκα τῶν ἐνδελεχῶν τῶν χριστιανῶν διαμαχῶν καὶ ηὔξησεν αὐτὴν εἰς μέγιστον καὶ ἀπίθανον σχεδὸν βαθμόν, ὥστε καὶ ἂν ἀκόμη σύμφωνοι συνήρχεσθε ἐπὶ τὸ αὐτό, ὅπερ εἶνε δυσκολώτατον νὰ πιστεύσῃ τις, οὐ μόνον φανερὰ δύναται νάντιστῇ, ἀλλὰ καὶ νὰ ἐπιφέρῃ εἰς ὑμᾶς κάκωσιν καὶ μεγίστην βιαιοπραγίαν· καὶ τοῦτο πράγματι ὡς βεβαιότατον θὰ ἐννοήσητε, ὅταν ὁ σκληρότατος βάρβαρος ἕνεκα τῆς εὐτυχοῦς τῶν ἑαυτοῦ πραγμάτων ἐκβάσεως εὐλόγως ἐπαρθεὶς καὶ ἐξημμένος ἐκ πλείστων ἤδη νικῶν προσβάλῃ σύμπαντας ὑμᾶς διὰ χερσαίου καὶ ναυτικοῦ πολέμου κατὰ τὸ ἐπιὸν ἔτος, ὅπερ νυχθημερὸν μελετᾷ καὶ παντοιοτρόπως μηχανᾶται. Ὅθεν ἐν τῷ μεταξὺ φροντίσατε, παρακαλῶ (γνῶτε δ' ὅτι δὲν λέγω ταῦτα ἐκ μίσους, ἀλλὰ πρὸς σωτηρίαν πάντων ὑμῶν) μὴ τυχὸν μετὰ τοσαύτας ἐμφυλίων πολέμων δίνας καὶ τοσαύτας θυέλλας, ἐξ ὧν μέχρι τοῦδε τῇδε κἀκεῖσε ἐρριπτάσθητε, προκαταλάβῃ ὑμᾶς ἀκόμη διχογνωμοῦντας (ὅπερ ἐλάττωμα κέκτησθε κληρονομικὸν καὶ εἴσθε ἐντεθραμμένοι ἐν αὐτῷ, ἐπιχαίρει δ' ἐπὶ τούτῳ ὁ ἀπηνέστατος καὶ δολιώτατος βάρβαρος καὶ ἐνῷ πανούργως προσμειδιᾷ καὶ κολακεύει τὸν ἕνα, κρύφα πασχίζει νὰ προκαταλάβῃ καὶ πιέσῃ τὸν ἄλλον), ἐπὶ τέλους δ' ἀπολέσῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ σύμπαντας ἐν βραχεῖ χρόνῳ κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν ἑαυτοῦ προγόνων, καὶ οὕτως ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐνοχῆς ἐναντίον τῶν ἀποφάνσεων τῶν προφητῶν γείνῃ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ ἓν ποίμνιον δηλαδὴ μωαμεθανικόν, καὶ εἰς πάντων ποιμήν, ὁ Μωάμεθ. Ἵνα δὲ μὴ φανῇ εἴς τινα ἐξ ὑμῶν θαυμαστὸν μηδὲ λογισθῇ ἀδύνατον, θὰ φέρω εἰς μέσον μαρτυρίαν ἔγκριτον καὶ δεδοκιμασμένην τοῦ γενάρχου ἡμῶν Σαλουστίου Κρίσπου γνωματεύσαντος καὶ ἀποφηναμένου ὅτι ἐκ μὲν τῆς ὁμονοίας τὰ μικρὰ πράγματα μεγεθύνονται, ἐκ δὲ τῆς διχονοίας καὶ τὰ μέγιστα καταρρέουσι καὶ ἀπόλλυνται. Ἵνα δὲ μὴ ὑπολάβητε ὅτι δίδω εἰς τὸν ἡμέτερον γενάρχην μεγαλειτέραν τοῦ δέοντος σημασίαν, ἀκούσατε προφητείαν ἐξενεχθεῖσάν ποτε ἐκ τοῦ στόματος τοῦ κορυφαίου τῶν προφητῶν, τοῦ Χριστοῦ, ὅστις κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν τεσσάρων θείων εὐαγγελικῶν κηρύκων εἰς τὸ διχογνωμοῦν βασίλειον διηπείλησεν ὄλεθρον καὶ καταστροφήν Καὶ μήπως εἶνε ἀσήμαντον παράδειγμα τὸ γένος τοῦ Ὀσμάν, ὅπερ ἀπὸ τεσσάρων καὶ διακοσίων ἢ κατ' ἄλλους τριάκοντα καὶ διακοσίων ἐτῶν παρακινηθὲν καὶ δελεασθὲν ἐκ τοῦ μίσους καὶ τῶν ἀμοιβαίων διχονοιῶν

τῶν χριστιανῶν ἡγεμόνων, ἐνῷ κατ' ἀρχὰς ἦτο ἰδιωτικὸν καὶ λίαν ἀσθενές, πολλῷ εὐρύτερα καὶ πλουσιώτερα καὶ κραταιότερα κράτη ἐκ διαδοχῆς ἐν τῇ οἰκουμένῃ προσεκτήσατο παρὰ ὅσα ὑμεῖς σύμπαντες ἀπὸ κοινοῦ καταθέμενοι τὰ ὑμέτερα βασίλεια θὰ ἐκρατεῖτε καὶ θὰ κατείχετε; καὶ μὴ δυσχεράνητε ὅτι λέγω ταῦτα· ἀλλ' ἐξεγέρθητε ἐκ τοῦ ὕπνου καὶ ἀποθέμενοι τὸν παλαιὸν λήθαργον σωφρονήσατε ἐπὶ τέλους ὡς τάχιστα, ἀναρρώσατε, θεωρήσατε τὴν θέσιν τῶν ὑμετέρων πραγμάτων· τὰς δ' ὑμετέρας συμφορὰς καὶ ἀτυχίας, ἂν μὴ παρούσας (καὶ εἴθε νὰ ἀποδειγθῶ ψεύστης), ἀλλὰ βεβαίως ἐπικειμένας καὶ μελλούσας ἐκ τῶν ἀλλοτρίων παθημάτων ἀναλογίσθητε, σταθμίσατε, μετρήσατε· καὶ ἀποβαλόντες πᾶσαν βραδύτητα, ὡς ἐμπρέπει εἰς ἀληθεῖς πράγματι χριστιανοὺς καὶ οὐχὶ μόνον ὀνόματι, ἐνῷ ὁ ὑμέτερος πολέμιος περισπᾶται ὑπὸ τοῦ περσικοῦ πολέμου, ὁμοφώνως, ὅσον ἀργὰ καὶ ἂν εἶνε, ἑτοιμάσθητε, ἐξοπλίσθητε, προσβάλετε μεγαλοψύχως τὰς μωαμεθανικὰς ἐπαρχίας καὶ πρῶτοι γενναίως καταδιώξατε κατὰ γῆν καὶ θάλασσαν τὸ ἄγριον θηρίον, κακώσατε καὶ καταβάλετε, ὅπως δυνηθῆτε ὑπὸ τὴν σκέπην καὶ εὔνοιαν τοῦ παναγάθου καὶ μεγίστου θεοῦ, εἰς οὗ τὴν παντοδυναμίαν εἶνε πρέπον νὰ ἔχητε πλείστην πεποίθησιν, νὰ ἀπωθήσητε καὶ ἐκδιώξητε τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος θηρίον ἀπὸ τῶν τόπων καὶ χωρῶν, ἃς ἀφήρπασεν ἀφ' ὑμῶν καὶ ἀπὸ τοῦ ἁγιωτάτου τάφου τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Εἰς τοῦτον τὸν ἀξιάγαστον ἀγῶνα καὶ πόλεμον προσκαλεῖ ὑμᾶς ἡ μακαρία, ἄπειρος καὶ οὐρανία τριάς· πρὸς τοῦτον τὸν ἐνδοξότατον θρίαμβον προσκαλεῖ ὑμᾶς ἡ χριστιανικὴ ὁμάς, προτρέπει τὸ ὑμέτερον καθῆκον καὶ ἡ ὑμετέρα φιλοτιμία· παρορμοῦσιν αἱ ὑποσχέσεις, ἃς ἐποιησάμεθα ἐνώπιον αὐτοῦ τοῦ Χριστοῦ τοῦ ἡγεμόνος καὶ στρατηλάτου ἡμῶν· ἐξεγείρουσιν οἱ ὅμοροι καὶ πλησιόχωροι εἰς τὸ τουρκικὸν κράτος λαοί, οἵτινες, ἐνῷ εἶνε ὑποτεταγμένοι εἴς τινας ἐξ ὑμῶν, ἀλλ' ὅμως ἐκ τῆς ἀδρανείας καὶ πλεονεξίας αὐτῶν ἐν μέρει παραμεληθέντες κατηρημώθησαν ἐσωτερικῶς ὑπὸ τῆς πονηρίας καὶ ἀδικίας τῶν ξένων καὶ ἀλλοτρίων καὶ οὕτως ἐξετέθησαν ἀναμφιβόλως εἰς σκληρὰν λεηλασίαν· ὑποχρεοῦ προσέτι εἰς τοῦτον τὸν πόλεμον ὁ ἄπειρος ἀριθμὸς τῶν χριστιανῶν αἰχμαλώτων ὁ σιδηραῖς πέδαις καὶ ἀλύσεσιν δεδεσμευμένος καὶ ἰσάριθμος πρὸς τὴν λοιπὴν ἐλευθέραν ἀγέλην τὴν σκληρότατα καὶ οἰκτρότατα δουλεύουσαν τῷ μωαμεθανῷ τυράννῳ· ἐκβιάζει ὑμᾶς εἰς τοῦτο ἡ πρόνοια περὶ τῆς ὑμετέρας αὐτῶν σωτηρίας· ὑπεκκαίει ὁ οἰκτρὸς καὶ ἀξιοδάκρυτος ὄλεθρος καὶ ἐξαφανισμὸς τῶν πλείστων ἡγεμόνων· ἐξαναγκάζει ἡ πρέπει νὰ ἐξαναγκάσῃ ὁ ἐπικείμενος καθ' ὑμῶν ὑπ' αὐτοῦ πόλεμος, μὴ τυχὸν μετὰ τῶν βασιλείων καὶ τῆς ἀρχῆς ὑμῶν ἀπολέσητε σύναμα τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωὴν καὶ οὕτως ἀποτίσητε ποινὰς βαρυτάτας καὶ λίαν ἐπαξίους τῆς πλάνης καὶ τοῦ διαπραχθέντος ἐγκλήματος οὐ μόνον ἐπιζῶντες ἐπὶ τῆς γῆς ταύτης, ἀλλὰ καὶ μετ' ὀλίγον ἀποθανόντες ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ. Οὐκ ὀλίγα βεβαίως ὑπολείπονται, ἅτινα θὰ ἠδυνάμην ἐν τούτῳ τῷ τόπῳ καταλλήλως καὶ προσφυῶς νὰ μνημονεύσω περί τε τῆς φύσεως καὶ τῶν ἠθῶν καὶ τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἀποσκευῶν καὶ τῶν ταγμάτων καὶ τῶν ὅρκων καὶ τῆς στρατιωτικῆς πειθαρχίας τῶν Τούρκων καὶ περὶ τοῦ εἴδους καὶ τῆς μορφῆς τοῦ πολέμου· πῶς δηλονότι καὶ τίνι τρόπῳ δέον νὰ διεξαχθῇ· ἀλλ' ἐπειδὴ τοιαῦτα καὶ τὰ παρόμοια εἶνε πιθανώτατον ὑμεῖς ἀκριβέστατα νὰ γινώσκητε, ἄτε δὴ ἐντεῦθεν καὶ ἀλλαχόθεν συχνάκις πρὸς ὑμᾶς ἐκτεθειμένα, κατὰ δὲ τὴν τῶν ὅπλων ἐμπειρίαν καὶ τὴν τῶν σωμάτων ῥώμην ὑπερβάλλετε τὸν αὐτοκράτορα τοῦ Βυζαντίου καὶ τοὺς ἡγεμόνας καὶ τοπάρχας αὐτοῦ, ἐπίτηδες παραλείπω, ἵνα μὴ ἄλλως διὰ μακροτέρου λόγου χρονοτριβῶ ἐπὶ πλέον περὶ τὰς πολεμικὰς ὑμῶν παρασκευάς, ἀφοῦ μάλιστα γινώσκω ὅτι κῆρυξ ἀποσταλεὶς ἤδη ἐκ Θρᾴκης παρὰ τοῦ Ὀθωμανοῦ σπεύδει αὐτόσε ὅπως ἀναγγείλῃ ὑμῖν προσεχῆ πόλεμον Ἐπειδὴ λοιπὸν δὲν εἶνε ἤδη χρεία λόγων, ἀλλ' ἔργων, ἵνα εὕρῃ ὑμᾶς μᾶλλον παρεσκευασμένους καὶ ηὐτρεπισμένους, ὅταν φθάσῃ αὐτόσε, θὰ δώσω πέρας εἰς τὴν ἐπιστολήν· καὶ εἴθε νὰ ἐδίδετο ὁμοίως πέρας εἰς τὰ δάκρυα καὶ τὸ πένθος μου. Ἔρρωσθε. Ἐδόθη ἐκ Νάξου τῇ 1 Δεκεμβρίου τοῦ ἔτους 1537 ἀπὸ τῆς παρθενικῆς ἀποκυήσεως καὶ λοχείας.»

Τὴν ἐπιστολὴν ταύτην ἔχων τις πρὸ ὀφθαλμῶν πείθεται ὅτι ὁ δοὺξ τῆς Νάξου Ἰωάννης Δ' Κρίσπος (1518—1564) εὖ ἐγίνωσκε τὴν τότε πολιτικὴν τῆς Εὐρώπης κατάστασιν καὶ προέβλεπε τὴν παγκοσμίαν, ἣν ἔμελλον τάχιον ἢ βραδίον νὰ ὑποστῶσιν αἱ ἄλλαι τε ἑλληνικαὶ νῆσοι καὶ χῶραι καὶ ἡ Νάξος, ἐὰν μὴ ἡ Εὐρώπη συμφωνήσῃ νὰ ἐκδιώξῃ τὸν βάρβαρον ἐκ τῆς Εὐρώπης. Ἀλλ' ὅπως τότε ἕνεκα τῆς διχογνωμίας τῶν Εὐρωπαίων ἐτυράννει ὁ αἴσχιστος βάρβαρος, οὕτω καὶ νῦν. Οὐαὶ τῷ δούλῳ λαῷ τῷ μὴ ἔχοντι πεποίθησιν ἐπὶ τὰς ἰδίας αὐτοῦ δυνάμεις, ἀλλ' ἀλλοθέν ποθεν ἀναμένοντι τὴν ἑαυτοῦ σωτηρίαν. Ἡ πολιτική, ὡς εἶπε μέγας πολιτικός, οὔτε θρησκείαν ἔχει οὔτε καρδίαν.

ΛΙΜΕΝΕΣ ΤΗΣ ΝΟΤΙΟΥ ΡΩΣΣΙΑΣ

[Σημειώσεις ταξειδιώτου]

ΥΠΟ ΚΑΡΟΛΟΥ ΦΛΕΓΕΛ

Εἶναι νόμος τοῦ πολιτισμοῦ, ὅπως βιομηχανία καὶ ἐμπόριον διὰ τῆς παραγωγῆς τοῦ πλούτου προλειάνωσι τὸ ἔδαφος εἰς τὰς τέχνας καὶ τὰς ἐπιστήμας. Ὁ νόμος οὗτος ἐξεδηλώθη ἐπίσης καὶ ἐν Ὀδησσῷ. Ἰδιαιτέρως καλλιεργοῦνται ἡ μουσικὴ καὶ αἱ παραστατικαὶ τέχναι· ἐκείνη μὲν ἰδίᾳ ἐν τῷ Ὀδησσαϊκῷ τμήματι τῆς Αὐτοκρατορικῆς Μουσικῆς Ἑταιρίας, αὗται δὲ ἐν τοῖς τρισὶ θεάτροις, ἅτινα ἀπὸ τοῦ Ὀκτωβρίου μέχρι τῶν Ἀποκρεω προσφέρουσιν ἐναλλὰξ ἰταλικὸν μελόδραμα, γαλλικὸν κωμειδύλλιον, ῥωσσικὸν δρᾶμα καὶ μι-

κρορωσσικὸν μελοδραμάτιον. Αἱ ἐκτελέσεις εἰσὶν ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον καλαί, καὶ μάλιστα τῶν δύο τελευταίων εἰδῶν. Ἰδιαιτέρας εὐνοίας ἀπολαύουσι κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους αἱ μικρορρωσικαὶ παραστάσεις ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τοῦ διακεκριμένου ἠθοποιοῦ καὶ ποιητοῦ Κραπιβνίτσκη. Ἐνίοτε δὲ παρεπιδημοῦσιν ἐπί τινα χρόνον ἑλληνικοὶ καὶ γερμανικοὶ δραματικοὶ θίασοι. Ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν διοργανίζονται ζωγραφικαὶ ἐκθέσεις, αἵτινες διαπρέπουσιν ἰδίᾳ διὰ τὰς τοπειογραφίας καὶ θαλασσογραφίας. Διὰ τὴν ἀνατροφὴν τῆς νεότητος μεριμνῶσι μετὰ ἀκαμάτου ἁμίλλης τὸ Κράτος ἡ πόλις, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἐπιτροπαὶ καὶ ἰδιῶται. Διὰ μὲν τὴν ἀνωτέραν καὶ μέσην ἐκπαίδευσιν τῶν μὲν ἀρρένων ὑπάρχουσιν ἐν Ὀδησσῷ, ἐκτὸς τοῦ Πανεπιστημίου, ὅπερ στερεῖται εἰσέτι ἰατρικῆς σχολῆς, μία Θεολογικὴ Ἀκαδημία, μία Σχολὴ Ἀξιωματικῶν, τρία γυμνάσια, δύο προγυμνάσια, δύο πρακτικαὶ σχολαί, δύο ἐμπορικαὶ σχολαί, ἐξ ὧν ἡ μία συντηρεῖται ὑπὸ τῆς ἑλληνικῆς ἀποικίας, ὡς καὶ μία πρακτικὴ σχολὴ ὑπὸ τῆς γερμανικῆς, καὶ μία κηπουρικὴ σχολή· τῶν δὲ θηλέων ὡσαύτως τρία γυμνάσια, μεταξὺ τῶν ὁποίων τὸ τῆς κυρίας Πίλλερ, ἓν Ἰνστιτοῦτον διὰ τὰς θυγατέρας τῶν εὐγενῶν, καὶ πολλὰ ἰδιωτικὰ λύκεια. Ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ διδάσκουσι καθηγηταὶ ἐξόχου σημασίας, ὡς ὁ χημικὸς Μέτζνικοφ, ὁ γλωσσοδίφης Νεκράσοφ, ὁ μαθηματικὸς Γιαροσχένκο καὶ λοιποί. Σύμπαντα τὰ ἐκπαιδευτήρια τῆς νέας Ρωσσίας, περιλαμβανούσης τὰς διοικήσεις τῆς Βησσαραβίας, Χερσῶνος, Ταυρίδος καὶ Αἰκατερινοσλάβης καὶ ἐκτεινομένης ἀπὸ τῶν ῥουμουνικῶν ὁρίων μέχρι τῆς χώρας τῶν Κοζάκων τοῦ Ταναΐδος ὑπάγονται ἀπὸ τοῦ 1885 ὑπὸ τὸν Ἐπιμελητὴν τῆς ὀδησσαϊκῆς ἐκπαιδευτικῆς περιφερείας, τὴν Α. ἐξοχότητα Χρύσανθον Πετρόβιτζ Σόλσκη, ὅστις πρότερον τὴν ἰδίαν θέσιν κατεῖχεν ἐν Ὄρεμβουργ.

Διὰ τὰς κοινωνικὰς ψυχαγωγίας καὶ τὰς ἀσκήσεις ὑπάρχουσι πολλὰ σωματεῖα, ὧν τὰ σπουδαιότερα εἰσὶν ἡ Λέσχη τῶν Εὐγενῶν, ἡ Ἀγγλικὴ Λέσχη, ἡ Λέσχη τῶν Λεμβοδρομιῶν ἡ Λέσχη τῆς Ρωσσικῆς ἀτμοπλοϊκῆς καὶ ἐμπορικῆς Ἑταιρίας καὶ ὁ γερμανικὸς σύλλογος «Ἁρμονία»· ὑπάρχουσι δὲ καὶ ἕτερα ἐξυπηρετοῦντα καλλιτεχνικοὺς ἢ ἐπιστημονικοὺς σκοπούς, ὡς ἡ Μουσικὴ Ἑταιρία, ἡ Ἱστορικὴ καὶ Ἀρχαιολογικὴ Ἑταιρία, ὁ Σύλλογος τῶν Φυσιοδιφῶν καὶ ἡ Οἰκονομικὴ Ἑταιρία διὰ τὴν νότιον Ρωσσίαν, ἥτις ἔχει ἰδιάζουσαν καὶ σπουδαιοτάτην πρακτικὴν σημασίαν. Παρ' αὐτῇ ἐργάζεται ἰδίως ὁ πρώην διευθυντὴς τῆς παρὰ τὴν Χερσῶνα γεωργικῆς σχολῆς, Μ. Νέρουτσεφ, πρὸς ἀνύψωσιν τοῦ σπουδαιοτάτου παραγωγικοῦ κλάδου τῆς πατρίδος του, τῆς γεωργίας. Συνεχῶς δημοσιεύονται παρ' αὐτοῦ ἐν τῷ «Νεορρωσσικῷ Τηλεγράφῳ», τῇ σπουδαιοτάτῃ ἐφημερίδι τῆς Ὀδησσοῦ, ἐξόχως περίεργα ἄρθρα, ἐν οἷς οὗτος ἐνθέρμως συμβουλεύει τὴν τόσῳ ἀναγκαίαν ἐπιστροφὴν ἀπὸ τῆς ἐκτατικῆς οἰκονομίας εἰς τὴν ἐντατικὴν καὶ τόσας ἄλλας οὐσιώδεις μεταρρυθμίσεις, ὅπως δυνηθῇ ἡ Ρωσσία ἐπιτυχῶς νὰ ἀνταμιλλᾶται μετὰ μὲν τῆς βορείου Ἀμερικῆς, Ἰνδιῶν καὶ Αὐστραλίας διὰ τὰ σιτηρά, μετὰ δὲ τῆς Γαλλίας διὰ τὸν οἶνον. Περὶ τῆς καλῆς ποιότητος τῶν ἐπὶ τῆς ῥωσσικῆς μαύρης γῆς φυομένων σίτων οἱ εἰδήμονες οὐδόλως ἀμφιβάλλουσι. Ἀλλὰ καὶ οἱ λόφοι καὶ αἱ πεδιάδες τῆς Βησσαραβίας, αἱ κοιλάδες καὶ τὰ ὄρη τῆς Κριμαίας, τοῦ Καυκάσου καὶ τῆς Ἀρμενίας παρέχουσι πρόσφορον γαῖαν καὶ διὰ τὴν ἄμπελον. Ὅ,τι ὅμως ἐνταῦθα ἐλλείπει, εἶναι μόνον ἀκριβὴς καλλιέργεια, ἥτις σὺν τῷ χρόνῳ θέλει εἰσαχθῇ οὐχὶ βεβαίως ἄνευ τῶν ἐνεργειῶν τοιούτων ἀνθρώπων, οἷος ὁ ἀνωτέρω μνημονευθείς. Ἐκτὸς τοῦ ἤδη ῥηθέντος, «Νεορρωσσικοῦ Τηλεγράφου», δημοσιεύονται εἰσέτι ἐν Ὀδησσῷ τέσσαρα ῥωσσικὰ φύλλα, ἓν γαλλικόν, καὶ ἓν γερμανικόν.

Τὰ περίχωρα τῆς πόλεως εἰσὶ λίαν ἐπαγωγά, ἰδίως τὰ παράλια πρὸς νότον. Ἐκεῖ πλησίον μιᾶς πλουσίας συνοικίας τῆς πόλεως συνορεύει τὸ ἐκτεταμένον ἄλσος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐξ οὗ εἶναι περιθέατον τὸ ἀνοικτὸν πέλαγος, γραμμὴ ἱπποσιδηροδρόμου φέρει διὰ μέσου αὐτοῦ πρὸς τὰς πλησίον ἐπαύλεις τοῦ **Langeron**, ἔνθα ὑπάρχουσι θαλάσσια λουτρά, ἑτέρα δὲ πρὸς τὴν Μικρὰν Βρύσιν, ἔνθα κατὰ τὰς ὡραίας θερινὰς ἑσπέρας δίδονται συνήθως στρατιωτικαὶ συναυλίαι. Τέλος τροχιόδρομος φέρει πρὸς τὴν Μέσην καὶ Μεγάλην Βρύσιν, τὰ ἄνω μνησθέντα σημεῖα σχηματίζουσι τοὺς κυρίους σταθμοὺς μιᾶς συνεχοῦς καὶ 12 χιλιομέτρων μακρᾶς σειρᾶς κήπων καὶ τερπνοτάτων ἐπαύλεων, μεταξὺ τῶν ὁποίων διακρίνονται ἐπ' ἐξόχῳ φιλοκαλίᾳ αἱ τῶν κυρίων Μαρασλῆ, Διαλεγμένου, Ῥάλλη καὶ τοῦ γενικοῦ προξένου τῆς Ἑλλάδος Ι. Βουτσινᾶ. Ὁ προμνησθεὶς δὲ τροχιόδρομος, ὅστις ἐντὸς ὀλίγου πρόκειται νὰ ἐπεκταθῇ μέχρι Ὀβιδίου πόλεως ἀνήκει μεθ' ὅλων τῶν ἱπποσιδηροδρόμων τῆς Ὀδησσοῦ εἰς βελγικὴν ἑταιρίαν, ἥτις εὐημερεῖ ἰδιαζόντως. Ἐκτὸς τῶν κήπων καὶ τῶν ἐπαύλεων, αὐτὴ καθ' ἑαυτὴν ἡ παραλία ἔχει ἰδαίτερα ὅλως φυσικὰ θέλγητρα συνισταμένη ἐκ στενῆς ψαμμώδους ἀκτῆς, ἐκ βαθμῖδος ἀποτελουμένης ἐκ θάμνων, μεμονωμένων δένδρων καὶ ἀγρίων ἀνθέων, καὶ ἐξ ὀροπεδίου περιστεφομένου ὑπὸ ἐπαύλεων ἐνιαχοῦ δὲ ἄγριοι βράχοι περιβρέχονται ὑπὸ τῶν κυανῶν κυμάτων. Πλησίον τῆς Μέσης Βρύσεως μαρμαίρουσιν κατὰ τὰς τερπνὰς ὥρας τοῦ ἔτους ἐξ εὐμεγέθων δενδροφυτειῶν αἱ λευκαὶ σκηναὶ τῆς ὀδησσαϊκῆς φρουρᾶς, κατὰ τὴν ὑπάρχουσαν ἐν Ρωσσίᾳ γενικὴν στρατιωτικὴν συνήθειαν τοῦ στρατοπεδεύειν ὑπὸ σκηνὰς κατὰ τὸ ὡς ἐκ τοῦ βαθμοῦ τοῦ πλάτους μακρὸν ἢ βραχὺ θέρος. Οὐχὶ μακρὰν τῆς Μεγάλης Βρύσεως, ἔνθα ἀρχικῶς εὑρίσκετο μόνον ῥωσσικὸν χωρίον ἁλιέων, ὑψοῦται ἀκριβῶς ἄνω τῆς θαλάσσης μοναστήριον τῆς Κοιμήσεως τῆς Θεοτόκου, πανηγυριζόμενον ὑπὸ πλήθους προσκηνητῶν κατὰ τὴν ἑορτὴν αὐτοῦ τῆς 15 Αὐγούστου· ἀμέσως ὄπισθεν αὐτοῦ ὑψοῦται φάρος ἐξακοντίζων μακρὰν τὸ ἠλεκτρικὸν φῶς του· καὶ μακρύτερον εἰς 5 χιλιομέτρων ἀπόστασιν πρὸς νότον κεῖται ἔν τινι κλιτύϊ κοιλάδος ἐξαπλουμένου καὶ οὐχὶ μακρὰν τῆς θαλάσσης ἡ γερμανικὴ ἀποικία Λούστδορφ. Ἐὰν τις δὲ ἀκολουθήσῃ τὴν μνησθεῖσαν κλιτὺν

ἐπὶ 1 $^{1}/_{2}$ χιλιόμετρον πρὸς τὰ πρόσω, φθάνει εἰς τὸν ὡραῖον κῆπον Σούλτζ. Συνεπείᾳ ἀφθόνου τεχνητῆς ἀρδεύσεως ὅλα τὰ φυτὰ ὑημεροῦσι ἐνταῦθα θαυμασίως. Τὰ διάφορα ὀπωροφόρα δένδρα ἀναμὶξ δρυῶν, ἄμπελοι μετὰ ῥοδωνιῶν, παρ' αἷς ἀνυψοῦνται ἔλατοι, γοητεύουσι τὸν θεατήν.

Πρὸς βορείαν ἐπίσης διεύθυνσιν τῆς Ὀδησσοῦ ὑπάρχουσι σημεῖα συγκεντρώσεως, πλὴν μᾶλλον δι' ἀσθενεῖς ἢ δι' ὑγιεῖς ἀνθρώπους. Ἐκεῖ εὑρίσκονται ἡ λίμνη τοῦ Χατζῆ Μπέη καὶ τοῦ Ἀνδρεγέφσκη εἰς μικρὰν ἀπ' ἀλλήλων ἀπόστασιν, εἰς ἐκείνην μὲν μεταβαίνει τις διὰ τοῦ ἱπποσιδηροδρόμου εἰς ταύτην δὲ διὰ τοῦ σιδηροδρόμου. Κατὰ τὴν μετάβασιν εἰς τὰς λίμνας ταύτας διέρχεταί τις τὸ προάστειον Πέρεσυπ, ἐν τῷ ὁποίῳ εὑρίσκονται πολλοὶ σιτοβολῶνες καὶ ἀγορὰ ἵππων καὶ διαφόρων ἄλλων κτηνῶν. Πρό τινων ἐτῶν ἐλλείψει βοσκῆς καὶ ἕνεκα εὐτελῶν τιμῶν ἐγένετο μεγάλη ἐξαγωγὴ σφακτῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν, Ἀθήνας, Μελίτην καὶ Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ δὲ ἀγγλικὸς στρατὸς ἐν Αἰγύπτῳ καταναλίσκει πολὺ βόειον κρέας ἐντεῦθεν. Αἱ μνησθεῖσαι λίμναι εἶναι ἀρκετῆς ἐκτάσεως ἐχούσης περὶ τὰ 25 χιλιόμετρα μῆκος καὶ μόνον 4 μέχρι 7 χιλιομέτρων εὖρος καὶ ἐκτείνονται παραλλήλως ἐκ ΒΔ. εἰς ΝΑ. μέχρι τῆς θαλάσσης, ἀφ' ἧς χωρίζονται διὰ ψαμμωδῶν γηΐνων γλωσσῶν. Τὸ ἁλατοῦχον ὕδωρ αὐτῶν καὶ ἡ ἰωδοῦχος ἰλὺς των ἐνδείκνυνται τὰ μάλα εἰς πολλὰς χρονίας ἀσθενείας, ἐξ οὗ καὶ πλεῖστοι πάσχοντες ἐπισκέπτονται αὐτὰς συνεχῶς. Ἐνταῦθα ἤρξατο ἀνεγειρομένη σειρὰ ἐπαύλεων· ἡ δὲ διοίκησις τῆς πόλεως πρότινος ἔκτισε μέγα θεραπευτήριον, ὅπερ θέλει συντελέσει εἰς τὴν εὐημερίαν τῆς Ὀδησσοῦ καθὼς καὶ τῶν ξένων της.

(Ἐκ τοῦ Γερμανικοῦ). Γ. Σ.

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΑΙΘΕΡΙΑ ΝΥΜΦΗ

Δεκαεξαέτης καὶ πλέον ἤμην, ὅτε τὸ πρῶτον μοὶ ἐπεφάνη. Ἦτο, καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, ὡραία τις τοῦ Μαΐου ἑσπέρας Ἐβάδιζον ἀσκόπως ἀνὰ τοὺς ἀγρούς, ῥεμβώδης καὶ τεταραγμένος, μὴ ἔχων γνῶσιν τοῦ διατί. Ἀπό τινος διετιθέμην οὕτω καὶ ἠρεσκόμην εἰς τὴν μόνωσιν.

Εἶδον τὸν ἥλιον βυθιζόμενον ἐν θαλάσσῃ πορφυροχρόῳ καὶ χρυσιζούσῃ, τὰς σκιὰς τῶν λόφων κατερχομένας καὶ ἐξελισσομένας ἀνὰ τὴν κοιλάδα, τοὺς δ' ἀστέρας διαδοχικῶς ἐν τῷ κυανῷ οὐρανῷ ἀνατέλλοντας. Οἱ βάτραχοι ἐκόαζον ἐπὶ τῶν ὀχθῶν τῶν λιμνῶν, τὸ δὲ κελάδημα τῆς ἀηδόνος ἠκούετο εἰς μακρὰς ἀποστάσεις. Ἤκουον ἐπίσης τὸ φύλλωμα φρίσσον καὶ τὴν ὑψηλὴν χλόην κλίνουσαν ὑπὸ τὴν ἐλαφρὰν τῆς αὔρας πνοὴν μετὰ ψιθύρου πενθίμου. Ἡ σελήνη ἀνατείλασα ἐπανεπαύετο λευκὴ καὶ διαυγάζουσα ἐπὶ μαργαρώδους ἐκ νυμφῶν θρόνου, ὅθεν κατέπιπτον αἱ ἀκτῖνες της δι' ἀργυροειδῶν κυματισμῶν ἐπὶ τῶν ὤμων τῆς νυκτός. Ἡ χλιαρὰ ἀτμόσφαιρα ἦτο πλήρης μεθυστικῶν ἀποπνοιῶν. Ἤκουον ἐκ τῶν διανθῶν θάμνων κελαδήματα πτηνῶν θωπευομένων ἐν ταῖς φωλεαῖς των.

Ἐβάδιζον, διανοίγων τὴν καρδίαν μου πρὸς πάντας τοὺς θορύβους καὶ τὰς ἀποπνοίας ταύτας, ὅτε παρετήρησα ὅμιλον νεανίδων κρατουμένων ἀπὸ τῶν χειρῶν καὶ ἐπανερχομένων εἰς τὴν πόλιν ἐν ᾄσμασι. Ἦδον ἐν χορῷ τὸ ἔαρ καὶ τὸν ἔρωτα· αἱ εὔθυμοι φωναί των, ἀντήχουν ἐν τῇ σιγῇ τῆς νυκτὸς ὡς ἀπομεμακρυσμένος θόρυβος. Ἐκρύβην ὄπισθεν θάμνου λευκακάνθης καὶ εἶδον αὐτὰς διαβαινούσας, ὁμοίας πρὸς σμῆνος τῶν λευκῶν ἐκείνων σκιῶν τῶν συνερχομένων τὴν νύκτα περὶ τὰς λίμνας, ὅπως χορεύσωσιν ἐλαφροὺς χοροὺς καὶ ἀφανιζομένων ὑπὸ τὰς πρώτας τῆς ἠοῦς φωταυγίας. Διέκρινον ὑπὸ τὴν λάμψιν τῶν ἀστέρων τὴν ὑπόφαιον ἢ ξανθὴν κόμην των· ἤκουον τὸν θροῦν τῆς προστριβῆς τῶν ἐσθήτων αὐτῶν, ἀνέπνεον τὸ μυστηριῶδες ἄρωμα, ὅπερ διερχόμεναι κατέλιπον καὶ ὅπερ ἦτο ἔτι μεθυστικώτερον τῶν μεμυρωμένων τῆς ἑσπέρας ἀποπνοιῶν.

Ὅτε ἀπεμακρύνθησαν ᾐσθάνθην ἐμαυτὸν κατειλημμένον ὑπὸ μυστηριώδους ταραχῆς, καί, καθεσθεὶς ἐπὶ λοφίσκου τινος, πρὸς τὸ ἄκρον λειμώνων, ἐξελισσομένων ἐνώπιόν μου ὡς ὠκεανὸς χλόης, ἔκρυψα τὸ μέτωπον μεταξὺ τῶν χειρῶν μου καὶ ἔμεινα βεβυθισμένος εἰς βαθεῖαν ῥέμβην, ἀκούων καὶ προσπαθῶν νὰ ἐννοήσω τοὺς συγκεχυμένους θορύβους καὶ τὴν ταραχήν, ἣν ᾐσθανόμην.

Ἀδύνατον ὅ τι ᾐσθανόμην νὰ ἐκφράσω. Ἠσθανόμην τὴν καρδίαν μου πιεζομένην καὶ ἑτοίμην νὰ ἐκραγῇ. Ὑπῆρχεν ἐν αὐτῇ λανθάνουσά τις πηγὴ ζητοῦσα ἔξοδον, ὡς εἰ ῥεῦμα αἰχμάλωτον προσπαθοῦν νὰ διαχυθῇ.

Ἐφώνουν, ἔκλαιον, εὕρισκον εἰς τὰ δάκρυά μου οὐκ οἶδα τίνα ἡδονήν.

Ἐπὶ πόσον ἔμεινα οὑτωσί; Ἐγερθείς, εἶδον βήματά τινα πρὸ ἐμοῦ οὐράνιον πλᾶσμα, ὅπερ μὲ προσέβλεπε ὑπομειδιῶν. Ἐσθὴς λευκοτέρα κρίνου, ἔπιπτε δι' ἐπιχαρίτων πτυχῶν ἐπὶ τοῦ σώματός της, ἀφίνουσα ὁρατοὺς ἐπὶ τῆς χλόης, ἣν μόλις ἐπέψαυον πόδας γυμνοὺς καὶ λευκοτέρους παρίου μαρμάρου. Ἡ ξανθὴ αὐτῆς κόμη ἐκυμάτιζε λελυμένη περὶ τοὺς ὤμους αἱ παρειαί της εἶχον τὴν δροσερότητα καὶ τὴν στιλπνότητα τῶν περιστεφόντων τὴν κεφαλήν της ἀνθέων· ἐπὶ τοῦ ῥοδινοῦ προσώπου της οἱ ὀφθαλμοὶ ἐξήστραπτον ὡς δύο κλιματίδες ἀνθοῦσαι ἐπὶ τῆς χιόνος ὑπὸ τὰ πρῶτα τοῦ Ἀπριλίου φιλήματα. Οἱ βραχίονές της ἦσαν γυμνοί, ἡ μία τῶν χειρῶν ἀνεπαύετο ἐπὶ τοῦ στήθους της, ἐνῷ ἡ ἑτέρα ἐφαίνετο δι' εὐμενοῦς χειρονομίας καλοῦσα με.

Ἐπὶ τινας στιγμὰς διέμεινον ἄναυδος, ἀκίνητος, θεωρῶν αὐτήν. Ἀναμφιβόλως ἤρχετο ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καθ' ὅσον τὸ ἀπαστράπτον τῆς καλλονῆς της, οὐδὲν εἶχε τὸ κοινὸν πρὸς τὰς γηΐνας νεάνιδας καὶ ἔβλεπον ἀπαυγάζουσαν περὶ αὐτὴν αἴγλην, ἥτις τὴν περιέβαλλε ὡς εἰ φωτεινὸν ἔνδυμα.

— Τίς εἶσαι, λοιπόν; ἀνέκραξα τέλος τείνων αὐτῇ τρέμοντας τοὺς βραχίονάς μου.

— Φίλε, ἀπεκρίνατο μετὰ φωνῆς ἡδυτέρας τῆς ἑσπερίας αὔρας, εἶμαι ἡ αἰθερία νύμφη, ἣν τῶν Πνευμάτων ὁ βασιλεὺς ἀποκοιμίζει ἐν τῷ κόλπῳ του κατὰ τὴν τῆς γεννήσεώς σου ὥραν· τὴν πρωΐαν ταύτην ἐκάθευδον ἐκεῖ ἔτι, ἀφυπνισθεῖσα κατὰ τὴν πρώτην τῆς καρδίας του ταραχήν. Ἡ ζωή μου ἐγένετο ἐκ τῆς ζωῆς σου, εἶμαι ἀδελφή σου καὶ ἔσομαι σύντροφος σου, μέχρι τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἀποσπασθεῖσα σοῦ, ὡς μαρανθὲν ἄνθος τοῦ στελέχους του, θὰ σὲ ἐγκαταλείψω ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ, ἧς τὸ πρῶτον ἥμισυ ὁμοῦ διηνύσαμεν. Ἡ ἡμέρα αὕτη δὲν εἶνε μακράν, νέε μου φίλε. Τὸ ῥόδον, ὅπερ μίαν πρωΐαν ζῇ εἶνε ἡ εἰκὼν τοῦ πεπρωμένου μου. Ἵνα μὲ ἀγαπήσῃς μὴ ἀναμείνῃς τὸν θάνατόν μου, διότι οὔτε τὰ δάκρυά σου οὔτε ἡ θλῖψίς σου θὰ μὲ ἐπαναφέρωσιν εἰς τὴν ζωήν ὅταν δὲν θὰ ὑπάρχω πλέον. Σπεῦσον! Ἡ χεὶρ μου δὲν εἶνε ὡπλισμένη οὔτε διὰ τοῦ μαγικοῦ κλάδου οὔτε διὰ τῆς μαγικῆς ῥάβδου, δὲν ἔχω ἄλλον κόσμον ἢ τὰ ἐν ταῖς θριξί μου μεμιγμένα ἄνθη· θὰ σὲ πληρώσω ὅμως θησαυρῶν, οὓς οὐδέποτε ἀγαθὴ καὶ ἀφειδὴς αἰθερία νύμφη διέχυσεν ἐπὶ βασιλικῆς κοιτίδος, θὰ σοὶ θέσω ἐπὶ τοῦ μετώπου στέφανον, ὃν πολλοὶ βασιλεῖς θὰ ἐθεωροῦντο εὐτυχεῖς ἐὰν ἀντήλλασσον διὰ τοῦ ἰδικοῦ των, θὰ σοὶ παράσχω συνοδίαν, ἣν σπανίως ἐν τοῖς ἀνακτόροις καὶ ταῖς αὐλαῖς ἀπαντῶσιν. Ἀόρατος καὶ παροῦσα θὰ σὲ ἀκολουθῶ πανταχοῦ· ἐν παντὶ θὰ αἰσθάνησαι τὴν γόνιμον ἐπιρροήν μου, θὰ καλλύνω τὰ μέρη δι' ὧν θὰ διέρχησαι, θὰ μυρόνω τὴν κλίνην σου, θὰ διασπείρω τὴν ψυχήν μου εἰς ἅπασαν τὴν φύσιν, ἵνα σοὶ ὑπομειδιᾷ ἑκάστην πρωΐαν κατὰ τὴν ἀφύπνισίν σου. Ἆ! θὰ ἑορτάσωμεν μεγαλοπρεπεῖς καὶ σπανίας ἑορτάς. Μόνον τὰ ἀγαθὰ ταῦτα, ἅτινα σοὶ κομίζω, παιδίον, προσπάθησον νὰ τὰ ἐννοήσῃς, δρᾶξον αὐτὰ πρὶν ἢ σοὶ διαφύγωσι, διδάχθητι νὰ τὰ ψαύῃς χωρὶς νὰ τὰ μαραίνῃς, νὰ ἀπολαμβάνῃς χωρὶς νὰ τὰ ἐξαντλῇς, ἀποταμίευσον ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ ἕτερον ἡμισυ τῆς ὁδοῦ, ὅπερ μόνος σου ὀφείλεις νὰ διανύσῃς. Φίλε, σοὶ τὸ εἰπον· ὀλίγον ἔτι χρόνον θὰ ζήσω· ἐκ σοῦ ὅμως ἐξήρτηται νὰ παρατείνῃς τὴν ἀσθενῆ καὶ πολύτιμον ὕπαρξίν μου. Εἰμί, ὡς τὰ σπάνια ἄνθη, ἅτινα πρέπει νὰ διαφυλάττῃ τις τοῦ ἡλίου καὶ τῆς βροχῆς.

Οἱ πόδες μου εἰσὶ λεπτοὶ μὴ κοπιᾷς αὐτοὺς ἀκολουθοῦντας σε. Ἡ ἀβρότης τῶν παρειῶν εἶνε τρυφερωτέρα τῆς κλιματίδος· ἐὰν δὲν θέλῃς νὰ ἴδῃς αὐτὴν ἀμαυρουμένην ἡμέραν τινα, μή με ἐκθέτῃς εἰς ζωηρὰ καύματα, ὡδήγει με πάντοτε ὑπὸ παχυσκίους σκιάδας. Πρόσεχε τέλος, ὅπως μή, οὐδεμία τύψις συνειδήσεως δηλητηριάσῃ τὰς θλίψεις σου, πολὺ πικρὰς ἤδη, ἃς ἡ ἀπώλειά μου θὰ σοὶ ἀφήσῃ· εἴθε ἡ μνήμη μου νὰ σοὶ εἶνε ἀγαθή, νὰ φαιδρύνῃ ἔτι τὴν καρδίαν σου διὰ γλυκείας ἀνταυγείας, πολὺ μετὰ ταῦτα, ἀφ' ὅτου θὰ παύσω νὰ φωτίζω καὶ νὰ θερμαίνω αὐτήν.

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας ὡς ἄγγελος φύλαξ, κλίνων ἐπὶ κοιτίδος, προσέκλινεν ἐπ' ἐμὲ τὴν ξανθὴν κεφαλήν της καὶ ἠσθάνθην τὰ χείλη της ἐπιψαύοντα τὸ μέτωπόν μου δροσερώτερα καὶ πλέον μεμυρωμένα τῆς περὶ τὰς ὄχθας τῶν ῥυακίων φυομένης μίνθης. Ἠνέῳξα τοὺς βραχίονάς μου, ἵνα τὴν περιπτυχθῶ ἀλλ' ἡ λευκὴ ἐμφάνισις διελύθη ὡς ὄνειρον.

Καὶ δὲν ἦτο ὄνειρον ὄντως; Ἐξηκολούθουν ὁδεύων διὰ μέσου τῶν ἀγρῶν, ὁτὲ μὲν τρέχων ὡς μανιώδης, ὁτὲ δ' ἐξαπλούμενος ἐπὶ τῆς χλόης, ἣν κατέβρεχον διὰ τῶν δακρύων μου· ἄλλοτε ἔθλιβον ἐπὶ τοῦ στήθους μου τὰ εὔκαμπτα τῶν μυκίδων στελέχη πιστεύων ὅτι ᾐσθάνοντο, ἔφρισσον καὶ ἔπαλλον ὑπὸ τὰς παραφόρους περιπτύξεις μου· ἄλλοτε ἕτεινον τοὺς βραχίονάς μου πρὸς τοὺς ἀστέρας καὶ τοῖς ὠμίλουν περιπαθῶς· ὠμίλουν εἰς τὰ δένδρα, εἰς τὰ ἄνθη εἰς τοὺς θάμνους· ἠννόουν ἐν ἐμοὶ χείμαρρον ζωῆς ὅστις ἐξέρρεε πανταχόθεν καὶ διεχέετο, ἐφ' ἅπασαν τὴν φύσιν.

Ὁ φραγμὸς ἐνέδωκε ἡ πηγὴ διέρρηξε τὸν βράχον, ἐγέλων, ἔκλαιον, ἐνηχούμην ἐν ἀχανεῖ πελάγει ἀνεκδιηγήτου χαρᾶς καὶ ἀφάτου εὐδαιμονίας.

Ὅτε ὁ ὁρίζων ἤρξατο λευκαινόμενος, ἐπίστευσα, ὅτι νῦν τὸ πρῶτον παριστάμην εἰς τὴν ἀφύπνισιν τοῦ παντός. Ἡ καρδία μου διεστάλη. Ἐνόμισα ἐπὶ στιγμήν, ὅτι ἡ ψυχή μου ἐλευθερωθεῖσα τοῦ σώματός μου ἔμελλε ν' ἀποπτῇ ἐλαφρὰ καὶ ἐλαφρῶν ἀτμῶν, οὓς ὁ ἀνατέλλων ἥλιος ἀπέσπα τῶν βράχων.

Ἐκ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους εἰς ὃ ἔφθασα, κατεμέτρουν τὸν ὁρίζοντα διὰ νικητηρίου βλέμματος· ἡ γῆ πρὸ μικροῦ ἐπλάσθη δι' ἐμὲ καὶ ἤμην ὁ κύριος τοῦ κόσμου.

Β'.

Ἤμην τριακοντούντης ὅτε μοὶ ἐπεφάνη καὶ πάλιν τὸ ὕστατον. Ἦτο καθ' ὅσον ἐνθυμοῦμαι, ἑσπέρα Ὀκτωβρίου. Εἶχον ἐξέλθη μόνος τῆς πόλεως, ἐβάδιζον ἐκεῖ διὰ τῶν ἀγρῶν, κατηφής, καταβεβλημένος, ἄνευ τινος αἰτίας. Διετιθέμην οὕτω ἀπὸ πολλοῦ καὶ χωρὶς δι' αὐτὸ νὰ εὐχαριστοῦμαι ἐπεζήτουν τὴν μόνωσιν.

Ὁ οὐρανὸς ἦτο μέλας καὶ συννεφώδης, βορρᾶς παγερὸς καταχθονίως μυκώμενος ἀπέσπα τὰ τελευταῖα τῶν δένδρων φύλλα. Οἱ θάμνοι ἐκοσμοῦντο μόνον ὑπὸ τῶν ἀπεξηραμένων αὐτῶν καρπῶν. Ὑλακαὶ πένθιμοι ἐξ ἀπομεμακρυσμένης ἐπαύλεως προεφέρομεναι, νέφος καπνοῦ κυανοχρόου ὑψούμενον μέσῳ τῶν κλάδων, ἀνήγγελλον μόνον τὴν ὕπαρξιν ζωῆς κατὰ τὰ μονήρη ἐκεῖνα μέρη. Πτηνά τινα πεφοβισμένα ἵπταντο ἀπὸ κλάδου εἰς κλάδον, μαῦροι κόρακες ἐκηλίδουν τὴν πεδιάδα, στίφη γεράνων διέσχιζον τὴν λευκόφαιον τῆς ἑσπέρας ἀτμόσφαιραν.

Ὥδευον συμμεριζόμενος τὸ τῆς φύσεως πένθος.

Ἀπ πολλοῦ, ὡς αὕτη, ἤμην κατειλημμένος ὑπὸ τῆς ψυχρᾶς ταύτης μελαγχολίας, ἥτις διαδέχεται τὰς ὡραίας ἡμέρας. Καθεσθεὶς παρὰ τὴν ῥίζαν ἀπεξηραμένου θάμνου, εἶδον διερχομένας πρὸ ἐμοῦ δύο γραίας, αἵτινες ἐχώρουν βραδεῖ βήματι, κλινούσης ἑκάστης ὑπὸ τὸ βάρος δέσμης ἀκανθῶν, προμηθείας τοῦ χειμῶνος, ἃς μετέφερον εἰς τὴν καλύβην των.

Παράδοξος ἀνάμνησις! Ἀλλόκοτος σύμπτωσις! Ἐκ τῆς θέσεως ἐν ᾗ ἤμην κατ' ἐκείνην τὴν ὥραν, εἶδον διερχόμενον ἄλλοτέ ποτε, κατά τινα τοῦ Μαΐου ἑσπέραν, ὅμιλον νεανίδων, αἵτινες ἐκρατοῦντο ἐκ τῆς χειρὸς καὶ ἐπανήρχοντο ᾄδουσαι. Ἤμην δεκαεξάετης τότε, ὁ δὲ θάμνος διανθής.

Ἔκρυψα τὴν κεφαλήν μεταξὺ τῶν χειρῶν καὶ ἀναπολῶν ἐν τῇ μνήμῃ μου τὰ διελθόντα ἔτη μεταξὺ τῆς ἡμέρας ἐκείνης τοῦ Μαΐου καὶ ταύτης τοῦ Ὀκτωβρίου, κατελήφθην πάραυτα ὑπὸ μελαγχολίας καὶ κατηφείας.

Ἐγερθείς, παρετήρησα βήματά τινα πρὸ ἐμοῦ μορφὴν ὡχρὰν περιλύπως προσβλέπουσάν με. Ἐπὶ τοσοῦτον ἦτο μεταβεβλημένη, ὥστε ἐδυσκολεύθην νὰ τὴν ἀναγνωρίσω. Ἀπέπτη πλέον ἀπ' αὐτῆς ἡ φαεινὴ ἐκείνη αἴγλη, ἡ περιβάλλουσα τὸ σῶμά της κατὰ τὴν πρώτην ἐμφάνισίν της. Ἐσθῆς εἰς ῥάκη ἀπεκάλυπτε τὸ ὡραῖόν της στῆθος μεμωλωπισμένον. Οἱ πόδες ἦσαν αἱμόρρυτοι· οἱ βραχίονές της ἔπιπτον ἀσθενεῖς ἐπὶ τῶν κατίσχνων πλευρῶν της. Τὸ κυανοῦν τῶν ὀφθαλμῶν ἠμαυρώθη, τὰ δάκρυα ηὐλάκωσαν τὰς ἤδη πελιδνὰς παρειάς της. Μόλις ἐκρατεῖτο ἡ δυστυχής, καί, ὡς κρῖνον μαρανθὲν ἐπὶ τοῦ στελέχους του, ἐφαίνετο κλίνουσα πρὸς τὴν γῆν.

— Τί μὲ θέλεις; τὴν ἠρώτησα.

— Φίλε, ἡ ὥρα καθ' ἣν ὀφείλομεν νὰ χωρισθῶμεν ἔφθασε· πρὶν ἢ διὰ παντὸς σὲ ἐγκαταλείψω, ἠθέλησα νὰ σοὶ ἀποτείνω τὸ ὕστατον χαῖρε, ἐψιθύρισε διὰ θρηνώδους φωνῆς, θλιβερωτέρας καὶ τοῦ χειμερινοῦ ἀνέμου.

— Ἄπελθε ἐντεῦθεν! ἄ! ἄπελθε! ἀνέκραξα, πλάνος νύμφη, τί ἔπραξας δι' ἐμέ; Ποῦ εἰσὶ τὰ ἀγαθά, ἅτινα μοὶ προανήγγειλες; Ματὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ μου τ' ἀνεζήτησα. Ποῦ εἰσὶν οἱ θησαυροί, οὓς θὰ διέχεες πρὸ τῶν ποδῶν μου; Τὴν πενίαν μόνον εὗρον. Ποῦ τὸ διάδημα, δι' οὗ θὰ περιέβαλλες τὴν κεφαλήν μου; Ἡ κεφαλή μου μόνον δι' ἀκανθίνου στεφάνου περιεβάλλετο. Ποῦ ἡ μεγαλοπρεπὴς ἐκείνη ἀκολουθία, ἣν ὑπεσχέθης ὅτι θὰ μοὶ παρεῖχες. Ὡς συνοδοὺς ἔσχον μόνον τὸν ἀπελπισμὸν καὶ τὴν μόνωσιν. Ὁμιλεῖς περὶ τοῦ χωρισμοῦ μας· ἀλλ' ἀφ' οὗ δὲν εἶσαι τὸ πνεῦμα τῆς θλίψεως τί κοινὸν μεταξὺ ἡμῶν; Ἆ! ἐὰν εἶνε ἀληθὲς ὅτι πανταχοῦ μὲ ἠκολούθεις καὶ πανταχοῦ διετέλουν ὑπὸ τὴν ἐπιρροήν σου, ἄπελθε ἐντεῦθεν καὶ ἔσο κατηραμένη, διότι παντὸς θὰ εἶσαι τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ!

— Δὲν εἶμαι οὔτε τὸ πνεῦμα τοῦ κακοῦ, οὔτε τὸ πνεῦμα τῆς θλίψεως ἀπεκρίθη μετὰ μελαγχολίας, ἀλλὰ πέπρωται τοῖς ἀνθρώποις νὰ μὴ μὲ ἀναγνωρίσωσι εἰμὴ ἀφ' οὗ μὲ χάσωσι, νὰ μὴ νοήσωσι τὴν ἀξίαν τῶν εὐεργετημάτων μου ἢ ὅταν δὲν θὰ εἶνε καιρὸς νὰ ἀπολαύσωσιν αὐτῶν. Φίλε, ὑπῆρξες ἀχάριστος ὡς καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀδελφῶν σου. Μὲ κατηγορεῖς καὶ σὲ συλλυποῦμαι. Μετὰ μίαν στιγμὴν θὰ μὲ ἀναγνωρίσῃς καὶ θελήσῃς τότε καὶ μὲ θυσίαν τῶν ἐτῶν, ἅτινα σοὶ ἐπιφυλάττονται ἔτι, νὰ μὴ ἐπανίδῃς μόνον μίαν ἡμέραν τοιαύτην ὡς τὸ πρῶτον μὴ προσεῖδες. Ἐρωτᾷς μετὰ πικρίας ποῦ εἶνε τὰ ἀγαθά, ἅτινα σοὶ ὑπεσχέθην. Ἐτήρησα πάσας μου τὰς ὑποσχέσεις ἀλλὰ σὺ περιεφρόνησας τοὺς θησαυρούς, οὓς ἀφειδῶς σοὶ παρέσχον, χωρὶς ν' ἀπαυδήσω, διὰ χειρὸς πάντοτε πλήρους. Ὡς διάδημα σοὶ ἐπέθεσα ἐπὶ τοῦ μετώπου τὴν δροσερότητα, τὴν λάμψιν καὶ τὴν γαλήνην πρωΐας ἀνοίξεως· ὡς ἀκολουθίαν σοὶ παρέσχον τὸν ἔρωτα καὶ τὴν πίστιν, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν φρεναπάτην. Τὴν πενίαν σου τὴν κατέστησα τόσῳ γελόεσσαν καὶ τόσῳ ὡραίαν, ὥστε πολλοὶ τῶν ἰσχυρῶν καὶ τῶν πλουσίων θὰ ἐπεθύμουν ν' ἀνταλλάξωσιν αὐτὴν ἀντὶ τῶν ἀνακτόρων καὶ τοῦ πλούτου των. Τὴν μόνωσίν σου τὴν ἐπλήρωσα διὰ γοητευτικῶν ὀνείρων. Τὴν μελαγχολίαν σου τὴν κατέστησα ἀγαπητὴν καὶ ἠδυνήθην νὰ σὲ μεθύω ἐκ τῶν δακρύων σου εἰς τοιοῦτον σημεῖον, ὥστε ἡ μεγαλητέρα σου συμφορὰ εἰς τὸ ἑξῆς θὰ εἶνε νὰ μὴ δύνασαι πλέον νὰ κλαίῃς. Ὅταν ἐβάδιζες διήγειρον περὶ σὲ τὴν συμπάθειαν καὶ τὴν εὔνοιαν, δὲν συνήντας ἢ φίλια βλέμματα καὶ ἀδελφικὰς χεῖρας· ὁ οὐρανὸς σοὶ ὑπεμειδίᾳ καὶ αὐτὴ αὕτη ἡ γῆ ἤνθει ὑπὸ τὰ βήματά σου. Ἀποκρίθητι καὶ σύ, πῶς διεχειρίσθης τὰ δῶρα τῆς ἐλευθεριότητός μου; Ποίαν διετήρησες ἐκ τῶν μεγαλοδωριῶν μου; ποία τῶν τόσων εὐδαιμονιῶν, ἃς ἔσπειρον ἐπὶ τῆς ὁδοῦ σου σοὶ μένει; Ἐὰν οὐδὲν τούτων διεφύλαξες ἴσως ἐμὲ ὀφείλεις νὰ αἰτιᾶσαι; Ἐὰν οὐδενὸς ἠδυνήθης ν' ἀπολαύσῃς ἐμὲ πρέπει νὰ κατηγορῇς;

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας οἱ ὀφθαλμοί μου διηνοίγησαν καὶ ἔκπληκτος ἔβλεπον εὐκρινῶς ἐν τῇ ἰδίᾳ μου καρδίᾳ.

— Μεῖνον, ἄ! μεῖνον, μὴν ἀπέλθῃς! ἀνέκραξα δι' ἱκετίδος φωνῆς. Ἀπόδος μοι τἀγαθὰ ταῦτα, ἅτινα παρεγνώρισα, οἱ ὀφθαλμοί μου διανοίγονται ὑπὸ τὸ ἀληθὲς φῶς. Ἀπόδος μοι τὸν ἔρωτα καὶ τὴν φρεναπάτην, ἀπόδος μοι τὴν πίστιν καὶ τὴν ἐλπίδα. Ἂς ἀγαπήσω μίαν μόνον ἡμέραν, ἂς πιστεύσω μίαν μόνον ὥραν, καί, οἱαδήποτε καὶ ἂν εἶσαι θὰ σὲ εὐλογῶ θνήσκων.

Φεῦ! εἶπεν ἐγὼ θὰ ἀποθάνω. Καὶ δὲν τὸ βλέπεις; Παρατήρησόν με πολὺ ὑπέρερα, κατέστην ἡ σκιὰ πλέον ἐμοῦ τῆς ἰδίας. Πρὸ πολλοῦ ἄγνωστον κακὸν μὲ κατατρώγει διαβρωτικὴ νοσῶ ἀπεξήρανε τὰ ὀστᾶ μου καὶ ἐστείρευσεν ἐν τῷ κόλπῳ μου τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς. Τὸ αἷμα δὲν κυκλοφορεῖ ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ψαῦσον τὰς χεῖράς μου θὰ αἰσθανθῇς τὴν παγερότητα τοῦ θανάτου. Ἐν τούτοις, ἐὰν ἤθελες, θὰ ἔζων ἐπὶ πολὺ εἰσέτι. Σύ, σκληρέ, μὲ κατέβαλες προώρως· ἐξήντλησα τὰς δυνάμεις μου καὶ ἐμωλώπισα τοὺς πόδας μου ἀκολουθοῦσά σε. Ματαίως σοὶ ἐζήτουν χαριν. Βάδιζε, μοὶ ἀπήντας καὶ ἐπροχώρουν· ἐβάδιζον ἐξηντλημένη, πνευστιῶσα, σχίζουσα τὴν ἐσθῆτά μου εἰς τὰς ἀκάνθας τῆς ὁδοῦ, καίουσα τὸ πρόσωπόν μου ὑπὸ τὰ καύματα τῆς μεσημβρίας. Δὲν μοὶ ἄφινες τὸν χρόνον ν' ἀναδήσω τὴν ὀσφύν μου καὶ ν' ἀναλάβω τὰ ἄνθη τοῦ ὠχροῦ ἤδη στέμματός μου. Μάτην, ἐὰν θελκτικόν τι ἄσυλον συνηντῶμεν, μυστηριώδη τινα ὄασιν, σοὶ ἔλεγον: Ἐδῶ εἶνε ἡ εὐτυχία, φίλε, ἐδῶ πρέπει νὰ πήξωμεν τὴν σκηνήν μας — Ἠκολούθης τὴν ἀπηνῆ ὁδόν σου καὶ μὲ ἔσυρες διὰ μέσου ἀγώνων ἄμμων. Ἐφείσθης περιφρονήσεώς τινος; διεφύλαξες ἐν ὥρᾳ θυέλλης τὴν κεφαλήν μου; Ποσάκις ἐκαθέσθην

ἀπηυδηκυῖα, ἀποτεθαρρυμένη, ἀποφασισμένη νὰ σὲ ἐγκαταλείψω! Ἀλλά, ἀχάριστε, σὲ ἠγάπων, καὶ ὅτε ἐκπεπληγμένος δὲν μὲ ἔβλεπες πλησίον σου μὲ ἑκάλεις διὰ νευμάτων καὶ τῆς φωνῆς. Ἠγειρόμην καὶ ἐπέτων πρὸς σέ. Νῦν ἀδύνατον, φίλε, δὲν ἀντέχω πλέον. Τὸ αἷμά μου σταματᾶ, τὸ βλέμμα μου θολοῦται, αἱ κνῆμαί μου κάμπτονται. Ἄνοιξον τὰς ἀγκάλας σου, θλῖψόν με ἐπὶ τοῦ στήθους σου· ἐν τῇ καρδίᾳ σου ἔλαβον τὴν ζωὴν ἐπὶ τῆς καρδίας σου ἠθέλησα νὰ ἀποθάνω!

— Δὲν θ' ἀποθάνης! ἀνέκραξα ἀνοίγων τοὺς βραχίονάς μου διὰ νὰ τὴν δεχθῶ. Ἀλλά, παράδοξον πλάσμα, ὡμίλει, τίς εἶσαι λοιπόν;

— Δὲν εἶμαι πλέον, ἀπεκρίθη· ἤμην ἡ **νεότης σου!...**

Εἰς τὰς λέξεις ταύτας ἠθέλησα νὰ τὴν περιπτυχθῶ, ἀλλ' εἶχεν ἀναληφθῆ ἤδη καὶ παρετήρησα εἰς τὴν θέσιν της μεμαραμένα τινα ἄνθη πεσόντα ἀπὸ τῆς κεφαλῆς της. Συνέλεξα πάντα ταῦτα μὴ εὑρὼν μήτε ἐν μεταξὺ αὐτῶν, ὅπερ νὰ διετήρει εὐωδίαν τινα.

(Ἐκ τῶν τοῦ Jules Sandeau).

Ν. Θ. Ανδρεαδης.

ΔΟΣΤΟΓΙΕΦΣΚΗ

ΕΚΑΤΟΝΤΟΥΤΙΣ

Τὸ ἑπόμενον ἔργον ἑνὸς τῶν διασημοτέρων Ῥώσσων λογογράφων μετ' εὐχαριστήσεως δημοσιεύομεν σήμερον, ὡς ἓν τῶν σπουδαιοτέρων ὑποδειγμάτων τοῦ προσφιλοσόφου χαρακτῆρος ὃν λαμβάνει ὁσημέραι τὸ διήγημα, ἅμα δὲ καὶ ὡς ἀπόγευμα ἀπὸ τῆς πλουσίας Ῥωσσικῆς φιλολογίας.

Ἡ μεσημβρία εἶχεν ἤδη παρέλθει ὅτε ἐξῆλθον τῆς οἰκίας μου. Μετ' ὀλίγα βήματα συνήντησα γραΐδιον κεκυρτωμένον καὶ στηριζόμενον ἐπὶ βακτηρίας. Τοσούτῳ εἶχε καταβληθῆ ὑπὸ τῶν ἐτῶν, ὥστε μοὶ ἦτο ἀδύνατον νὰ μαντεύσω τὴν ἡλικίαν του. Ἐφαίνετο κατάκοπον, καὶ ἐκάθητο ἐπὶ βαθμίδος κειμένης κατὰ τὴν εἴσοδον σταύλου. Διερχόμενος ἔθιξα τὸ ἔνδυμα τῆς γραΐας.

Ἔσπευδον εἰς τὸν ὑποδηματοποιόν μου, ἵνα παραλάβω τὰ ὑποδημάτια τῆς μικρᾶς μου Σόνιας παραγγελθέντα ἤδη πρὸ δύο ἑβδομάδων.

Ἐξερχόμενος μετὰ μικρὸν τοῦ ὑποδηματοποιείου, ἐπανεῖδον τὸ γραΐδιον· ἐκάθητο πρὸ ἄλλης οἰκίας, ὀλίγον ἀπωτέρω, ἐπὶ τῆς λευκῆς ἐλατίνης βαθμίδος τοῦ θυρωροῦ.

Ἀγγελία τις ἐπὶ τοῦ τοίχου μοὶ ἐπέσυρε τὴν προσοχήν· ἀναγνώσας ταύτην ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους, διεπεραιώθην τὸν μαγικὸν Νέβσκην. Ἐξεπλάγην ἐπανευρὼν τὴν πτωχὴν γραῖαν ἐρειδομένην ἵνα ἀναπνεύσῃ, ἐπὶ τοίχου οἰκίας.

Συναντήσας αὐτὴν αὖθις οὕτως τυχαίως, ἐσκέφθην ἐπὶ στιγμὴν, διατὶ ἐσταθμευεν ἐν ἑκάστῃ οἰκίᾳ.

— Εἶσαι κουρασμένη κυροῦλά μου;

— Μάλιστα, παιδί μου, ἔχω μεγάλη κούρασι... Κάμει ζέστη, ὁ ἥλιος καίει... καὶ νὰ σοῦ 'πῶ, ἐσκέφθηκα σήμερα νὰ πάω νὰ δειπνήσω 'ς τὴ μικροῦλα μου κόρη.

— Α! λοιπὸν πηγαίνεις σὲ δεῖπνο;

— Μάλιστα, παιδί μου, σὲ δεῖπνο, καὶ συχνὰ τρώγω 'ς τὴ μικροῦλα μου κόρη.

— Μά, ἔτσι, σιγὰ σιγά, δὲν θὰ φθάσῃς ποτέ.

— Ναί, ναί... νά, τώρα θὰ φύγω 'γλήγορα... ὅταν κουραζῶμαι, κάθουμαι 'λιγάκι, καὶ ὕστερα πάνω τὸ δρόμο πάλι

Τὴν παρετήρουν μετ' ἐνδιαφέροντος. Γραῖα λίαν καθάριος· τὰ ἐνδύματά της, καίτοι πεπαλαιωμένα, διετηροῦντο καλῶς· ἡ δὲ βακτηρία της κομψοτάτη. Τὸ ἄναιμον καὶ ἰκτερικὸν δέρμα τοῦ προσώπου της προσεκολλᾶτο ἐπὶ τῶν ὀστῶν· τὰ χείλη της ἄχροα· ἐφαίνετο τέλος ὡσεὶ ἐντετειχισμένη μομία, διαφέρουσα μόνον κατὰ τοῦτο, ὅτι μοὶ ἐμειδίᾳ, καὶ ὁ ἥλιος περιέλουε αὐτὴν διὰ θερμῶν ἀκτίνων.

— Πρέπει νὰ ἔχῃς τὰ χρονάκια σου, κυροῦλα.

— Ἑκατὸν τέσσερω χρονῶν, παιδί μου, ἑκατὸν τέσσερω χρονῶν. Οὔτε περισσότερα οὔτε 'λιγώτερα, προσέθηκε μετὰ μειδιάματος — Καὶ σὺ ποῦ πηγαίνεις;

Μὲ παρετήρει φιλικώτατα. Προφανῶς ἦτο πολὺ εὐχαριστημένη διότι συνωμίλησα μετ' αὐτῆς ἐπὶ σμικρόν. Διατὶ ἄραγε μὲ ἠρώτησε ποῦ μετέβαινον, κατὰ τί δὲ θὰ ὠφελεῖτο μανθάνουσα. Ἐκπεπληγμένος ἐκ τῆς ἐρωτήσεως αὐτῆς, τῇ ἀπήντησα:

— Πηγαίνω, κυροῦλά μου, εἰς τὸ σπίτι μου, γιὰ νὰ δώσω 'ς τὴ μικρή μου κόρη τὰ παπουτσάκια της.

— Ὤ! τί μικρούτσικα παπουτσάκια!... τόσο μικρὴ εἶναι ἡ κόρη σου;... ἔχεις καὶ ἄλλα παιδιά;

Ἐμειδίασεν ἐκ νέου παρατηροῦσα με. Οἱ ἀστιλβεῖς ὀφθαλμοί της ἦσαν σχεδὸν ἐσβεσμένοι· ἐν τούτοις ἀνέδιδον εἰσέτι μικρὰν φλόγα, ἧς ἠσθάνθην τὸ γλυκὺ θάλπος.

— Πάρε, γρηοῦλα μου, πέντε καπίκια γιὰ ν' ἀγοράσῃς 'λίγο ψωμί.

Ἔθεσα ἐπὶ τῆς σκελετώδους χειρός της ἓν νόμισμα.

— Γιατὶ νὰ πειράζεσαι, παιδί μου;... ἂς εἶναι, εὐχαριστῶ, τὰ δέχομαι...

— Πάρετα, κυροῦλα μου, καὶ λυποῦμαι γιατί 'ναι 'λίγα.

Παρετήρησα ὅτι δὲν εἶχε τὴν ἕξιν τῆς ἐπαιτείας· ἐλάμβανε δὲ τὸ χρῆμα οὐχὶ ὡς ἐλεημοσύνην, ἀλλ' ὡς φιλοφροσύνην ἀπέναντι τῆς ἡλικίας της· ἴσως καὶ τὸ ἐδέχθη ἵνα μὴ μὲ λυπήσῃ ἀρνουμένη.

— Ἔχε 'γειά, κυροῦλα μου, καὶ σοῦ εὔχομαι νὰ φθάσῃς 'γλήγορα 'στὴ μικροῦλά σου κόρη.

Ἀπομακρυνθεὶς ἔστρεψα ἐκ νέου ἵνα τὴν ἐπανίδω τελευταῖον.

Τὴν εἶδον νὰ ἐγείρηται βραδέως καὶ μετ' ὀδύνης. Ἔπληττε τὸ πεζοδρόμιον μὲ τὴν βακτηρίαν της, μετὰ μόχθου δὲ ἐξηκολούθησεν τὸν δρόμον της.

Περὶ τὴν 2 ὥραν εἰσῆλθον εἰς τὸ κουρεῖον μου μετά τινας στιγμὰς ἤνοιξεν ἡ θύρα καὶ εἰσῆλθε πνευστιῶσα ἡ γνωστή μου γραῖα μετὰ τῆς βακτηρίας της παλλομένης ἐντὸς τῆς χειρός της.

— Ἄ! ἡ κυροῦλα Μαρία Μαξιμόβνα! ἔλα, ἔλα μέσα.

Τρία μικρὰ παιδία, τὸ ἓν μεγαλείτερον, καὶ δύο παιδίσκαι, ἐφώρμησαν ἐπὶ τῆς προμάμμης των.

Ἐπὶ τῶν ἀνθηρῶν μορφῶν τοῦ μικροῦ ὁμίλου καὶ τῶν ῥυτίδων τῆς γραίας διενράφετο τὸ αὐτὸ μειδίαμα· αἱ ἀθῶαι ψυχαί των συνεννοήθησαν πάραυτα· ἡ νηπιότης, ἡ μειδιῶσα εἰς τὴν ἠώ τοῦ βίου, ἔρριπτεν εἰσέτι τὰς τελευταίας αὐτῆς μαρμαρυγὰς ἐπὶ τοῦ μετοπώρου του.

Τὸν κουρέα ἐπεσκέφθη τεσσαρακονταετὴς ἐργάτης.

Ἡ ἑκατοντοῦτις ἐκάθησεν ἀσθμαίνουσα, καὶ παρετήρει μετὰ περιεργείας τὸν ξένον.

Μοὶ εἶχε στρέψει τὰ νῶτα, καὶ οὕτω δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ μὲ ἀναγνωρίσῃ εἰς τὴν ἀπομεμακρυσμένην γωνίαν τοῦ κουρείου, ἔνθα ὁ ὑπηρέτης προσήρμοζε περὶ τὸν λαιμόν μου τὸ χειρόμακτρον.

— Οὔφ! πόσο εἶμαι κουρασμένη, ἀνέκραξεν ἡ γραῖα... Ποιὸς εἶναι 'κεῖ;

— Ἐγὼ εἶμαι, ἀποκρίνεται ὁ ἐπισκέπτης μειδιῶν. Δὲν μὲ ἀναγνωρίζεις, Μαρία Μαξιμόβνα; Ἐλησμόνησες ὅτι μοῦ ὑπεσχέθης πρὸ 3 ἐτῶν νὰ ἔλθῃς μαζί μου εἰς τὸ δάσος γιὰ νὰ μαζεύσωμε μανιτάρια;

— Ἄ! μὲ περιπαίζεις! ἀπαντᾷ ἡ γραῖα ἀπειλοῦσα διὰ τοῦ δακτύλου της. Τὸ ἐνθυμοῦμαι πολὺ καλά, μὰ δὲν 'μπορῶ νὰ θυμηθῶ τ' ὄνομά σου... Δὲν καταλαμβάνω ὅμως γιατὶ σήμερα εἶμαι τόσον κουρασμένη.

— Πές μου, κυρὰ Μαρία Μαξιμόβνα, πῶς κατόρθωσες καὶ δὲν 'μεγάλωσες ἀπὸ τὴ τελευταία φορὰ ποῦ σὲ εἶδα; ἐξηκολούθησεν ὁ ἐργάτης μὲ τὸν αὐτὸν σκωπτικὸν γέλωτα.

— Εἶσαι κακός, ἀνεφώνησεν ἡ γραῖα μειδιῶσα ἐκ χαρᾶς, διότι ἠψοῦτο συνομιλίας.

— Πίστεψέ με, Μαρία Μαξιμόβνα, καὶ μὲ τὰ σωστά μου σοῦ λέγω, ὅτι δὲν εἶμαι κακός...

— Γι' αὐτὸ μ' ἀρέσει καὶ 'μένα νὰ 'μιλῶ μαζή σου, ἐπανέλαβεν ἡ ἑκατοντοῦτις... Ἐσιώπησεν ἵνα ἀναπνεύσῃ... Ἄχ! παιδιά μου, ἡ ἀναπνοή μου σήμερα εἶναι κομμένη! Μπᾶ! προσέθηκε πάραυτα, παρατηροῦσα τὸν ἀνεψιὸν τοῦ κουρέως, νὰ ἕνα παιδί ποῦ 'μπῆκε σ' ἕνα τυπογραφεῖο γιὰ νὰ μάθῃ πολλὰ πράγματα, καὶ καθὼς βλέπω ἔκαμε καὶ καινούργιο παλτό...

Καὶ ἐπαύσατο ἀναπνέουσα ἠχηρῶς.

— Ἀρκετὰ 'μίλησες, λέγει αὐτῇ ὁ κουρεύς. Θὰ ἦτο προτιμώτερον νὰ μᾶς ἔλεγες κἄτι τι καλλίτερον. Σήμερα ὅμως φαίνεσαι πολὺ κουρασμένη.

— Ναί παιδί μου, πολὺ κουρασμένη.. Σήμερα εἶναι τόσο ὡραῖος καιρός... καὶ τόσο ὡραία ἡμέρα, ὥστε ἐσκέφθηκα νὰ ἔλθω νὰ σᾶς 'δῶ... καί, στοχάσου ἀπήντησα 'στὸ δρόμο ἕναν κύριο, ὅπου ἠγόραζε παπουτσάκια γιὰ τὰ παιδιά του...

— Φαίνεσαι πολὺ κουρασμένη, κυροῦλα μου, μοῦ λέγει... Νὰ πάρε πέντε καπίκια γιὰ ν' ἀγοράσῃς ψωμί, κ' ἐγὼ τὰ ἐπῆρα.

. . . . . .

— Μὴ μιλᾷς πλέον, μητέρα μου... ἀναπαύσου 'λιγάκι· δὲν σὲ εἶδα ποτὲ τόσο ἐξηντλημένη, εἶπεν αὐτῇ ὁ κουρεὺς ἀνήσυχος.

Πάντες δὲ παρετήρουν αὐτήν.

Αἰφνιδίως ἡ γραῖα ὠχρίασε, τὰ χείλη της ἐγένοντο κατάλευκα, τὰ δὲ τέκνα της παρετήρει μετ' ἀμηχανίας.

— Ἐπῆρα τὰ πέντε καπίκια... γιὰ ν' ἀγοράσω γλυκὰ γιὰ τὰ παιδιά...

Διέκοψε τὴν ὁμιλίαν της ἵνα ἀναπνεύσῃ ἐκ νέου.

Μετὰ δευτερόλεπτά τινα ἠκούετο μόνον ὁ ῥόγχος τῆς ἀνωμάλου αὐτῆς ἀναπνοῆς.

— Τί ἔχεις, κυροῦλα μου; ἠρώτησεν ὁ κουρεὺς, κύπτων ἐπ' αὐτῆς.

Δὲν ἀπεκρίνετο. Ἐγένετο ἔτι μᾶλλον ὠχροτέρα, αἱ παρειαὶ ἐκοιλάνθησαν, τὰ δὲ ὀστᾶ ἠπείλουν διάρρηξιν τοῦ δέρματος. Οἱ ὀφθαλμοὶ αἴφνης ἔμειναν ἀκίνητοι, τὸ μειδίαμα οἱονεὶ ἀπελιθώθη ἐπὶ τῶν χειλέων της· παρετήρει εἰσέτι, ἀλλὰ δὲν ἔβλεπε καθαρῶς.

— Καλὰ θὰ κάμετε νὰ προσκαλέσητε τὸν ἱερέα, διέκοψεν ὁ ἐργάτης συγκεκινημένος.

— Δὲν εἶναι πολὺ ἀργά; ἠρώτησεν ὁ κουρεύς.

— Ἡ καϋμένη ἡ κυροῦλα! ἐφώνησεν ἡ σύζυγος τοῦ κουρέως, ἀντιληφθεῖσα τῶν διατρεχόντων.

Ἡ ἑκατοντοῦτις δὲν ἐκινεῖτο πλέον· ἡ κεφαλή της ἀνέπεσε πλαγίως, ἐντὸς δὲ τῆς δεξιᾶς αὐτῆς χειρός, ἐρειδομένης ἐπὶ τῆς τραπέζης, συνέσφιγγε τὰ πέντε καπίκια, ἐνῷ τὴν ἀριστερὰν ἐπήρειδεν ἐπὶ τοῦ ὤμου τοῦ καλοῦ της Μύσα, τοῦ μεγαλειτέρου ἑξαετοῦς δισεγγόνου της.

Ὁ Μύσας, ἱστάμενος ἀκίνητος, παρετήρει τὴν προμάμμην του ἔκπληκτον.

— Ἀπέθανε! εἶπεν ὁ κουρεὺς μεγαλοφώνως, ἀνεγείρων ἠπίως τὴν κεφαλὴν τῆς γραίας καὶ σταυροκοπούμενος.

— Ἀλήθεια; ἠρώτησεν ὁ ἐπισκέπτης μετὰ διακεκομμένης φωνῆς ἐκ τῆς συγκινήσεως. Καλὰ ἔβλεπα ἐγὼ ὅτι ἔγερνε σιγὰ σιγὰ τὸ κεφάλι της...

Ὁ ἐπισκέπτης τοῦ κουρέως καταληφθεὶς ὑπὸ τρόμου παρετήρει περὶ ἑαυτόν.

— Ἄ! Θεέ μου, ἀνεφώνησεν ἐν τῇ ταραχῇ της ἡ μικροτέρα θυγάτηρ τῆς γραίας· τί θὰ κάμωμεν τώρα;... Μάρκοβιτς, δὲν εἶναι σωστὸ νὰ τὴν μεταφέρωμεν εἰς τὸ σπίτι της;

— Διατὶ νὰ τὴν μεταφέρωμεν; Δὲν εἴμεθα συγγενεῖς της;... Πρέπει ἡμεῖς νὰ τὴν κηδεύσωμεν ὅπως πρέπει. Πρὸ πάντων ὅμως πρέπει νὰ εἰδοποιήσωμεν τὴν Ἀστυνομίαν.

— Ἑκατὸν τεσσάρων χρονῶν! Τί καλὴ ἡλικία! ἐπανέλαβεν ὁ ἐργάτης ὅστις ἐκ τῆς συγκινήσεως καθίστατο ἐπὶ μᾶλλον ἐξέρυθρος.

Ἀναμφιβόλως ὁ θάνατος τὴν εἶχε λησμονήσει, προσέθηκεν ὁ κουρεὺς ἀναζητῶν συγχρόνως τὸν πῖλον του καὶ τὸν λεπτὸν ἐπενδύτην του.

— Δὲν εἶναι ἀκόμη τρία λεπτὰ τῆς ὥρας ποῦ ἐνόμιζε κανεὶς πῶς ἐχοράτευεν, ἐπανέλαβεν ὁ ἐργάτης . . τὰ πέντε καπίκια εἶναι ἀκόμη εἰς τὸ χέρι της . . . ἤθελε ν' ἀγοράσῃ γλυκὰ γιὰ τὰ παιδιὰ . . . Τί εἶναι ὁ ἄνθρωπος!...

— Ἔλα μαζή μου, Πέτρο Σεμιάνοβιτζ, διέκοψεν τὸν ἐπισκέπτην ὁ κουρεύς· καὶ ἐξῆλθον ἵνα προετοιμάσωσι τὰ τῆς κηδείας.

Ἀλλὰ σπανίως θρηνεῖται μία ἑκατοντοῦτις! Ἡ μικρὰ θυγάτηρ τῆς γραίας ἔσπευσε νὰ καλέσῃ γυναῖκας τῆς γειτονείας ἵνα παρασταθῶσιν εἰς τὰ πρὸς τὴν θανοῦσαν τελευταῖα καθήκοντα, αἵτινες μετὰ συγκινήσεως προσῆλθον παρὰ τὴν σορὸν τῆς γραίας.

Ἐν τούτοις δὲν παρέλειψαν ν' ἀνάψωσι τὸ *σαμοβὰρ*, καὶ νὰ κενώσωσιν ἀρκετὰ ποτήρια τεῖου.

Τὰ ἐκπτοηθέντα τέκνα συνεσπειρώθησαν εἰς τὴν γωνίαν τοῦ δωματίου καὶ παρετήρουν μετὰ περιεργείας τὴν θανοῦσαν. Ὁ Μύσας θ' ἀναμιμνήσκηται βεβαίως ἐνίοτε ἐν τῷ βίῳ του τὴν προμάμμην του, ἥτις ἐξέπνευσεν ἐρείδουσα τὴν χεῖρά της ἐπὶ τοῦ ὤμου του· ἀλλ' ὅταν καὶ τούτου ἐπέλθῃ τὸ μοιραῖον τέλος, τίς ἄλλος θὰ ἐνθυμεῖται πλέον ὅτι ὑπῆρξε ποτὲ γραῖα ζήσασα ἑκατὸν καὶ τέσσαρα ἔτη;

Διατὶ ἄρα γε ἔζησεν ἐπὶ τοσοῦτον· πῶς δὲ διῆλθε τὸν βίον της;

Ἀδιάφορον!.. Μήπως δὲν ὑπάρχουσι μυριάδες ὑπάρξεων διερχομένων ἐν ἀφανείᾳ τὸν βίον των, καὶ αἵτινες φθίνουσιν ἀπαρατήρητοι;

Ἐνυπάρχει ἐν τούτοις ἐν τῷ θανάτῳ τῶν ἑκατονταετῶν κόρος τις τοῦ βίου καὶ γαλήνη, ἀποτελοῦντα φαινόμενόν τι συγκινοῦν καὶ ἐμπνέον τὴν μελέτην.

Βίος ἑνὸς αἰῶνος ἐπιβάλλεται ἐπὶ τῆς ἀνθρωπότητος.

[Μετάφρασις]

ΕΣΠΕΡΙΝΟΝ ΑΣΜΑ ΤΟΥ SHUBERT

ΥΠΟ

CARMEN SILVA

(ΤΗΣ Α. Μ. ΤΗΣ ΒΑΣΙΛΙΣΣΗΣ ΤΗΣ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ)

Ἡ ἐαρινὴ αὔρα ἐρρυτίδου τὸν κόλπον τῆς Νεαπόλεως οἱονεὶ ἐπιστρωνύουσα αὐτὸν διὰ μυροέσσης ἀνθήσεως, καὶ ὁ ἀὴρ ἔμπλεως μεθυστικῶν μύρων ἔπαλλεν ἐν τῷ ἡλίῳ, ὡσεὶ ζωογονηθεὶς ὑπὸ μυρίων ἀτόμων διαφανῶν σπινθηροβολούντων καὶ βομβιζόντων. Ἐν τῇ πόλει τύρβη ἐπεκράτει καὶ ἡ μακρόθεν ἠχὼ ἐξέπνεεν εἰς ἀσθενέστατον ψίθυρον εἰς τοὺς μονήρεις κήπους τοῦ Παυσιλύπου μετὰ τοῦ μονοτόνου ῥόχθου τῶν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς θραυομένων κυμάτων.

Ὑπεράνω, ἡ Santa Brigitta, μοναστήριον ἄλλοτε, ἤδη δὲ ἐξοχικὴ ἔπαυλις, ἐδέσποζε τὴν εὐρεῖαν ἔκτασιν τῆς θαλάσσης. Ὁδὸς ἀνωφερὴς σκιαζομένη ὑπὸ πελωρίων συκῶν ἀνήρχετο μέχρις αὐτῆς μεταξὺ τῶν ἑκατέρωθεν τειχωμάτων καλυπτομένων ὑπὸ χλοερῶν ταπήτων πεποικιλμένων ἐξ ἐρυθρῶν ἀνθέων. Ἀπὸ τοῦ κήπου ἐφαίνετο ἡ νῆσος Κάπρη ῥοδόχρους ἐν τῇ κυανῇ ἀτμοσφαίρᾳ, ὁ Βεζούβιος ἐν τῇ ἀπειλητικῇ αὐτοῦ μορφῇ, καὶ ὁλόκληρος ὁ κόλπος ἐν τῇ γλαυκῇ αὐτοῦ καλλονῇ. Ὁ κῆπος τοῦ Παυσιλύπου ἦτο κατά τι παρημελημένος καὶ ηὔξανον ἄνευ τινος ἐπιμελείας ῥόδα, ἴα, πορτοκαλλέαι καὶ λεμονέαι, συμπυκνούμενα μίγδην καὶ σχηματίζοντα εὐώδεις λόχμας, ἐνῷ κατωτέρω αἱ ἀειθαλεῖς πυξοὶ ἀποστίλβουσαι ἐν τῷ ἡλίῳ, διέχεον τὸ βαρὺ αὐτῶν ἄρωμα. Καὶ αὐτὴ ἡ δεξαμενὴ περιεβάλλετο ὑπὸ ἀφθόνου φυτείας. Αἱ πτερίδες καὶ τὰ καλλίφυλα ὑφ' ὧν κατεκλύζετο ἔσειον χαριέντως τὰς πρασίνους αὐτῶν κόμας καὶ κατωπτρίζοντο ἐν τῷ ἠρεμοῦντι ὕδατι. Ἡ δὲ ἀνωφερὴς δενδροστοιχία ἡ φέρουσα πρὸς τὴν θάλασσαν, ἐκαλύπτετο ὑπὸ ἀφθόνου χλόης καὶ μυροβολούντων ἀνθέων παντὸς εἴδους, φυομένων καὶ διατεταγμένων τοσοῦτον κανονικῶς, ὥστε ὁ κηπουρὸς οὐδ' ἐσκέπτετο σχεδὸν νὰ περιστείλῃ ἢ διατάξῃ ταῦτα. Εὐτυχῶς ἡ φύσις ἐδείχθη τοσοῦτον γενναία πρὸς τὴν Νεάπολιν καὶ ἔπλασε τοὺς ἀνθρώπους τοσοῦτον νωχελεῖς καὶ ἀφελεῖς ὥστε οὗτοι οὐδὲν ἔχωσι νὰ πράξωσιν ἄλλο ἢ ν' ἀπολαμβάνωσιν ἀκόπως τῶν πλουσίων αὐτῆς δώρων.

Ἡ εὐρεῖα ὑελόφρακτος θύρα τῆς ῥηθείσης οἰκίας ἤνοιξε καὶ δύο γυναῖκες κατῆλθον βραδέως καὶ μετὰ προφυλάξεως τὴν κλίμακα, ἧς αἱ πέτρινοι βαθμίδες ἐκαλύπτοντο εἰς τὰ ἄκρα ὑπὸ βρύου. Ἡ πρεσβυτέρα τῶν δύο τούτων γυναικῶν ἔφερε μέγαν πῖλον στρογγύλον καὶ ἐκαλύπτετο τὴν ὄψιν ὑπὸ πυκνοῦ πρασίνου πέπλου· ἡ ἑτέρα, ἐξ ἐναντίου, δὲν ἔφερε πῖλον, αἱ δὲ ταινίαι, δι' ὧν περιέδει τὴν κόμην ὡς ἐκ τοῦ σκοτεινοῦ αὐτῶν χρώματος ἀνεδείκνυον τὴν νεανικὴν αὐτῆς θαλερότητα ἐπὶ τῶν ἁβρῶν καὶ ῥοδίνων, ὡς ὀχνοῦς τοῦ ῥοδακίνου, παρειῶν της. Τὰ χείλη αὐτῆς ἐμειδίων, ὑπὸ τοῦ μειδιάματος ἐκείνου ὅπερ ἀπευθύνεται εἰς τὴν ἀλλοτρίαν χαράν, ἡ δὲ φωνή της ἦτο ἠχηρὰ καὶ γλυκεῖα συγχρόνως, ἐνῷ οἱ βαθέως φαιόχρους ὀφθαλμοί της παρηκολούθουν ἐναγωνίως πᾶν κίνημα τῆς συνοδοῦ της.

— Ἐδῶ μητέρα! ἕνα σκαλοπάτι ἀκόμη, τὸ τελευταῖο.

Καὶ ἐξακολουθοῦσα νὰ ὁδηγῇ ἐπιμελῶς τὴν πεπλοφόρον κυρίαν, ἥτις συνεκρατεῖτο στερεῶς ἐπὶ τοῦ βραχίονός της καὶ περιφόβως προὐχώρει:

— Ἀρκεῖ, τώρα εἰμεθα εἰς τὸν δρόμον, εἶπε.

Καὶ εἰσῆλθον ἀμφότεροι ὑπὸ τὴν πυκνὴν δενδροστοιχίαν.

— Τί ὡραία πρωΐα. Ἡ θέα τῆς θαλάσσης θὰ ἦτο λαμπρὰ ἀπ' ἐδῶ. Ἀλλά... τὸ μανδήλι μου!...

— Εἶσαι βεβαία ὅτι τὸ εἶχες μαζύ Σου, μητέρα;

Ἡ κόρη ἠρεύνισεν ἐν τοῖς θυλακίοις τῆς ἐσθῆτός της, ἀλλὰ μάτην.

— Τί ἀπρόσεκτος ποῦ εἶμαι! Κάθησαι ἐδὼ εἰς αὐτὸ τὸ κάθισμα, μητέρα, νὰ ἀναπνεύσῃς τὴν εὐωδίαν, θὰ ἐπανέλθω ἀμέσως.

Ἡ γραία ἀνύψωσέ πως τὸν πέπλον ἵν' ἀναπνεύσῃ τὴν εὐώδη αὔραν, καὶ ἀπεκαλύφθη ἡ ὄψις αὐτῆς. Τὰ χαρακτηριστικά της ἦσαν λεπτότατα, ὡραῖα εἰσέτι ὑπὸ τὴν περιβάλλουσαν λευκήν, ὡς ἡ χιών, κόμην της. Ἀλλ' οἱ ὀφθαλμοί αὐτῆς ἦσαν βαθέως κοῖλοι καὶ ἐσβεσμένοι· ἡ δυστυχὴς ἦτο ἐντελῶς τυφλή.

Ἤδη ἡ Λίζα, οὕτως ὠνομάζετο ἡ κόρη, ἐπέστρεφε καὶ κατήρχετο τὰς βαθμίδας τῆς κλίμακος διὰ τοῦ ἐλαστικοῦ αὐτῆς βήματος.

— Μητέρα, ἔρχονται οἱ Γκριμάνοι καὶ θέλουν νὰ σὲ ἴδουν, θὰ τοὺς δεχθῇς;

— Ὦ! ὄχι, ὄχι! δὲν ἠμπορῶ νὰ ἴδω κανένα σήμερον, ὑποφέρω πάρα πολύ Σὺ γνωρίζεις τί κακὴν νύκτα διῆλθον.

— Νὰ τοὺς εἴπω λοιπὸν νὰ ἔλθουν ἄλλην ἡμέραν;

— Ναί, ἂν θέλῃς... Ἔχεις ἐπιθυμίαν νὰ τοὺς ἴδῃς Λίζα;

— Ὦ! ναί, μητέρα μου!... Δηλαδὴ ἂν καὶ Σὺ ἔχεις ἐπιθυμίαν.

Ἡ κόρη ἦτο τοσοῦτον νεαρὰ ὅσον ἐφαίνετο; Ἀργυραῖ γραμμαὶ ἀνεπαίσθητοι ἐκ πρώτης ὄψεως διηυλάκουν τὰς φαιόχρους αὐτῆς ταινίας καὶ παρὰ τοὺς ὀφθαλμοὺς λεπτότατοι ῥυτίδες διεσταυροῦντο, ἐνῷ μεταξὺ τῶν βλεφάρων πτυχή τις ἐσχηματίζετο ἑκάστοτε, καὶ ἠφανίζετο ἀμέσως ὡς σκιά, κατὰ τὰς κινήσεις τῆς φυσιογνωμίας της.

— Ἐγὼ προτιμῶ νὰ μένω μόνη μὲ τὴν καλήν μου Λίζαν.

Ἡ πτυχὴ ἐσχηματίσθη ἐν τῷ μέσῳ τοῦ μετώπου τῆς Λίζας καὶ ἡ ἔκφρασις τῶν ὀφθαλμῶν της κατέστη ἐκτάκτως σκεπτική. Ἀλλὰ διὰ φωνῆς φαιδρᾶς καὶ ὑπομειδιῶσα ἀπήντησε:

— Καλά, ἄς ἔλθουν ἄλλην ἡμέραν.

Καὶ ἔσπευσεν ἤδη νὰ ἐξέλθῃ, ὁπότε ἡ μήτηρ της τὴν ἐκάλεσε πάλιν:

— Ἀλλὰ πῶς βιάζεσαι, Λίζα! Στάσου, ἴσως δυνηθῶμεν νὰ τοὺς προσκαλέσωμεν μίαν ἡμέραν. Πότε σοῦ φαίνεται καλλίτερα.

— Καλλίτερα μεθαύριον, αἴ;

Καὶ τὸ βλέμμα της διευθύνθη μετ' ἀγωνίας πρὸς τὴν οἰκίαν, σκεπτομένη ὅτι οἱ ἐπισκέπται θὰ ἀνέμενον ἤδη ἐπὶ πολύ.

— Νὰ ὑπάγω εἰς τὴν ἄμαξαν νὰ τοὺς ὁμιλήσω ἡ ἰδία; εἶνε ἀβρότερον αὐτό.

— Καὶ ἐγὼ θὰ μένω μόνη;

— Θέλεις νὰ φωνάξω τὴν Μπέππα:

— Ὄχι, δὲν πειράζει... ἀλλὰ φώναξέ την καλλίτερα, αἰσθάνομαι τὸν ἑαυτόν μου τόσον βεβαρημένον σήμερα καὶ τόσον μαῦρο τὸ σκότος...

Ἡ Λίζα ἀνῆλθε τὴν κλίμακα μετὰ ταχύτητος 18ετοῦς κόρης, διῆλθε τὴν ἐπιμήκη δίοδον τῆς οἰκίας, κατῆλθεν ἑτέραν κλίμακα καὶ ἔφθασεν ἐν τῇ ἀμάξῃ, ἥτις ἵστατο πρὸ τοῦ κιγκλιδώματος, καὶ ὁπόθεν τῇ ἐμειδίων.

— Λίζα! Λίζα! ἐφώνησαν νέοι καὶ γέροντες ἰδόντες αὐτήν.

Αὕτη ἐμειδία ἐπίσης καὶ προσηνῶς ἀποτανθεῖσα ἑνὶ ἑκάστῳ εἰδοποίησεν αὐτοὺς πνευστιῶσα ἐκ τῆς σπουδῆς ὅτι ἡ μήτηρ της διῆλθε κακὴν νύκτα, ὅτι σήμερον ἦτο ἀσθενὴς καὶ παρεκάλεσεν αὐτοὺς νὰ ἐπανέλθωσιν ἐν ἄλλῃ ἡμέρᾳ. Καὶ ἐνῷ ὡμίλει τὸ βλέμμα της ἐξέφραζεν ἀγγελικὴν ἡδύτητα ζωηροτέραν τοῦ φιλήματος τοῦ ἐαρινοῦ ἡλίου ἐπὶ τοῦ κόλπου τῆς Νεαπόλεως. Μεθὸ ἀποχαιρετήσασα αὐτοὺς ἠφανίσθη.

Ἡ ἄμαξα ἐξεκίνησε καὶ οἱ ἐπισκέπται:

— Τί κόρη! τί ἄγγελος! ἔλεγον.

Καὶ ἐνῷ ἀπεκακρύνοντο διηγοῦντο τὴν ἐκ θυσιῶν γεννηθεῖσαν ταύτην ζωήν, ὤκτειρον αὐτὴν ἐπὶ τῇ μὴ νυμφεύσει της, αὐτήν, ἥτις θὰ ἦτο τύπος συζύγου καὶ μητρός, καὶ θὰ καθίστα ἀληθῆ παράδεισον τὴν οἰκίαν της.

Εὐτυχῆ τὰ τέκνα τοιούτων μητέρων!

Ἐν τούτοις ἡ Λίζα ἐπανῆλθεν ἐν τῷ ἡσύχῳ κήπῳ τῆς ἐπαύλεως, καὶ καθεσθεῖσα παρὰ τὴν μητέρα της ἤρξατο ἀναγινώσκουσα αὐτῇ ἐπιστολάς, καὶ διατρέχουσα αὐτὰς κατ' ἰδίαν πρῶτον, ἀπεσιώπα αὐτῇ καταλλήλως πᾶν ὅ,τι ἠδύνατο νὰ ἐρεθίσῃ τὴν τυφλὴν γραῖαν.

Περατωθείσης τῆς ἀναγνώσεως ἡ μήτηρ καὶ ἡ κόρη διεβημάτισαν ἐπ' ὀλίγον ἐν τῷ κήπῳ, μεθὸ ἐκαθέσθησαν πάλιν. Ἀλλ' ἡ τυφλή, ἐν δυσαρεσκείᾳ πάντοτε, ὁτὲ παραπονεῖτο ὅτι ὁ ἥλιος ἔκαιε τὰ βλέφαρά της, ὁτὲ ὅτι ἡ σκιὰ ἐπάγωνε τοὺς ὤμους της. ὁτὲ ὅτι οἱ πόδες της ἦσαν ἐν ὑγρασίᾳ καὶ μόλις μετὰ μεγάλης δυσκολίας εὑρέθη κατάλληλόν τι μέρος ἵνα μείνῃ. Τῇ στιγμῇ ταύτῃ θεράποντες εἰδοποίησαν αὐτὴν ὅτι ἦλθεν ὁ ἰατρός.

Οὗτος, Νεαπολίτης, ἦτο φύσει λίαν φαιδρός. Εἶχε τὴν ἰδιότητα νὰ φαιδρύνῃ τὴν τυφλὴν γραῖαν, ὁμιλῶν καὶ γελῶν μετ' αὐτῆς. Ἤρχισε λοιπὸν διηγούμενος τὰς σκανδαλώδεις εἰδήσεις τῆς πόλεως, τὰ θαυμάσια αὐτοῦ ἰατρικὰ κατορθώματα, καὶ τὰς εὐεργεσίας, ἃς ὤφειλον αὐτῷ οἱ πτωχοί. Καὶ ἡ ἀσθενὴς ἐλησμόνει ἐπὶ στιγμὴν τὴν κακὴν αὐτῆς νύκτα καὶ τοὺς νευρικοὺς παροξυσμούς της.

Κατὰ τὸν χρόνον τοῦτον ἡ Λίζα ἐπεριπάτει ἐν τῷ κήπῳ μεταξὺ τῆς ἐκ πυξῶν περιοχῆς καὶ τοῦ χλοεροῦ τειχώματος, καὶ ἀνεγίνωσκεν ἐκ δευτέρου τὰς ἐπιστολάς της, σύννους καὶ συχνάκις στενάζουσα. Μεθὸ στηριχθεῖσα ἐπὶ τοῦ χείλους τῆς δεξαμενῆς, παρετήρησε τὸ ἠρεμοῦν ὕδωρ καὶ ἓν δάκρυ καταρεῦσαν ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν της ἐτάραξε τὴν ἀκίνητον ἐπιφάνειαν σχηματίσαν μικροὺς κύκλους βαίνοντας εὐρυνομένους μέχρι τῶν ὑπὸ βρύου κεκαλυμμένων ἄκρων.

— Λίζα ἠκούσθη αἴφνης ἡ φωνὴ τῆς μητρός της, Λίζα ποῦ εἶσαι;

— Ἐδῶ, μητέρα, ἀπεκρίθη ἐκείνη, διὰ φωνῆς φαιδρᾶς καὶ καθαρᾶς.

Καὶ φθάσασα ἠρωτήθη ὑπὸ τῆς ἀσθενοῦς περὶ τῆς παρελθούσης νυκτὸς δώσασα τῷ ἰατρῷ ἀκριβεῖς πληροφορίας.

Οὗτος διέταξεν ἀπόλυτον ἀνάπαυσιν καὶ πραϋντικόν τι φάρμακον, μεθὸ ἐβοήθησεν ἵνα μεταφέρωσι τὴν ἀσθενῆ ἐν τῷ κοιτῶνι, καὶ μετ' ὀλίγον ἠκούετο μόνον ἡ κανονικὴ ἀναπνοὴ τῆς γραίας βαθέως κοιμωμένης, καὶ ἐν τῷ γειτονικῷ δωματίῳ ὁ τριγμὸς γραφίδος γραφούσης ταχέως ἐπὶ χάρτου, οὗ τὰ φύλλα ἦσαν ἀνεπτυγμένα μετὰ προσοχῆς ἵνα μὴ ἀκούηται συνθλιβόμενος.

Μετὰ μεσημβρίαν ἡ ἀσθενής, ἥσυχος καὶ ἀναπεπαυμένη, ὑποβασταζομένη ὑπὸ τῆς θυγατρός της εἰσῆλθεν ἐν κλειστῷ ὀχήματι πρὸς περίπατον. Μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἡ Μπέππα ἀνήγγειλεν αὐτοῖς ὅτι ἦλθον οἱ μουσικοί.

— Λέγεις νὰ ἦνε ἀκόμη ζέστη εἰς τὸ δῶμα, Λίζα; Φέρε μου τὸ σάλι καὶ τὸ μανδῆλι τοῦ λαιμοῦ, καὶ εἰπὲ νὰ ἔλθουν ἐπάνω.

— Βέβαια, μητέρα, οὐδὲ φύλλο σείεται ἀκόμη.

Λεπτοφυὲς καὶ λευκὸν περιλαίμιον περιέβαλλε τὴν ὠχρὰν ὄψιν τῆς γραίας τυφλῆς ὡς ἡ χρυσῆ στεφάνη τὰς κεφαλὰς τῶν ἁγίων.

Κάτω ἡ θάλασσα ἐμορμύριζε καὶ ἡ Κάπρη διεχώριζε ῥοδοκύανος.

Πρέπει νὰ ἔχῃ τις ἀκούσει τὰς συναυλίας των ἵνα ἐννοήσει τὴν ἀπόλαυσιν ἥτις ἀνέμενε τὰς δύο μονήρεις γυναῖκας. Αἰσθάνεταί τις ἀπολαμβάνων θείας τινος ἁρμονίας, καὶ τοσοῦτον μεγάλη εἶνε ἡ ἔκπληξις τῶν ξένων, ὥστε οἱ Νεαπολῖται ἀναμένουσι πάντοτε ἀνυπομόνως τὴν πρώτην θαυμαστικὴν αὐτῶν ἀναφώνησιν.

Ἀμφότεραι, ἤκουον καταθελγόμεναι καὶ μειδιῶσαι τὰς μελῳδίας αἵτινες ἀδιαλείπτως σχεδὸν διεδέχοντο ἀλλήλας.

Οἱ μουσικοὶ γινώσκοντες ὁποῖα ἄσματα ἤρεσκον τῇ γραίᾳ ἀπέφευγον νὰ τὴν μελαγχολίσωσιν.

Αἴφνης εἷς ἐξ αὐτῶν ἐγερθεὶς καὶ πλησιάσας αὐτῇ τῇ ἀνήγγειλεν ὅτι ἔμαθον νέον τεμάχιον, γερμανικόν τι ἆσμα καὶ τὴν ἠρώτησεν ἐὰν ἐπεθύμει νὰ τὸ ἀκούσῃ.

— Ὦ! ναί, ναί, βέβαια! σπανίως, ποτὲ σχεδὸν ὁ ἀέρας δὲν φέρνει κανὲν γερμανικὸν ᾆσμα ἕως τὴν Santa-Brigitta.

Οἱ μουσικοὶ κανονίσαντες τὰ ὄργανά των ἤρχισαν... τὴν *serenáta* τοῦ Shubert, τὴν πασίγνωστον ταύτην καὶ αἰωνίως ὡραίαν serenáta, ἧς ἡ περιπαθὴς μελῳδία ἀφίπταται τρέμουσα ἀπὸ τῶν χορδῶν τοῦ μανδολίνου. Καὶ ὁ τρόμος οὗτος ἐφάνη εἰσδύσας ἐν τῷ προσώπῳ καὶ ἐν ὅλῳ τῷ σώματι τῆς Λίζας· τὸ αἷμα συνέρρευσεν ἐπὶ τῶν παρειῶν της καὶ ἀπεσύρθη ἀμέσως ἐντελῶς, ἵνα ἐπανέλθῃ μετὰ πλείονος δυνάμεως, ἐνῷ ἀπὸ τῶν ὀφθαλμῶν της δάκρυα διέρρυγον καὶ καταπεπνιγμένος λυγμὸς συνετάραξε τὰ στήθη της.

Δὲν ἦτο αὕτη γλυκεῖα μελαγχολία, ἀλλὰ φλέγουσα ὀδύνη, ἥτις ἐκοίλαινε τοὺς ὀφθαλμοὺς καὶ συνέσπα τὰ χείλη. Ἀλλ' οὐδὲ νοσταλγία ἦτο· ἀπὸ πολλοῦ ἤδη ἡ Λίζα ἦτο κυρία ἑαυτῆς, θεωροῦσα γελοῖόν τι τὴν νοσταλγίαν. Ὄχι, ἦτο καίριον τραῦμα τῆς καρδίας ἀναξεόμενον. Ἡ Λίζα δὲν ἔβλεπε πλέον τὸν γλαυκὸν κόλπον, οὐδὲ τοὺς μουσικούς, οὐδὲ τὸν ἥλιον μεγαλοπρεπῶς καταδυόμενον, καὶ οὗτινος αἱ ἀκτῖνες κατεχρύσων τὴν θάλασσαν ἀπὸ τοῦ Παυσιλύπου μέχρι τοῦ Βεζουβίου, καὶ καθίστων αὐτὴν ἀπαστράπτουσαν δίκην ῥευστοῦ χρυσοῦ.

(Ἕπεται τὸ τέλος).

ΕΥΣΤΡΑΤΙΟΣ ΕΥΣΤΡΑΤΙΑΔΗΣ

ΣΤΗ ΒΑΡΚΑ

Γλυκὰ τ' ἀγέρι ἐφύσαε
Σ' τὴ πλώρη μας θυμήσου,
Κι' ἐσὺ εἶχες φίλη μου λυτὰ
Τὰ καστανὰ μαλλιά,
Καὶ 'ς τὴ γλυκειὰ τὴν ἤρεμη
Κι' ὁλόλευκη, μορφή σου,
Τὰ δυὸ σου μάτια ἐλάμπανε,
Σὰν ἄστρα φωτεινά.

Ὦ! λησμονῶ ποῦ σ' ἔβλεπα.
Τί ἀγροίκαα 'ς τὴν καρδιά μου,
Τί πόνος μοῦ ἐσπάραζε
Τὰ στήθια μυστικός,
Τοῦτο θυμοῦμαι μοναχά,
Τὸ κῦμα ὁλόγυρά μου.
Ἐφούσκωνε ὅλο ἐφούσκωνε
Κι' ἐγὼ τὸ θώρηα ἀχνὸς

Κι' ἔλεγα μὲ τὴ σκεψι μου
Σὰν σκάει γλυκὰ τὸ κῦμα,
Ὁ ἀφρὸς ἐπάνω ἀγάπη μου
Μένει λευκὸς λευκός,
Σ' τὴν θάλασσα ποῦ σὺ ἀπερνας
Ἂν εὕρισκα τὸ μνῆμα
Τὸ κῦμα θὰ ἦτο ὁ πόνος μου
Κι' ἡ ἀγάπη μου ὁ ἀφρός.

Ζάκυνθος Σεπτέμβριον

Δ. Ι. ΜΑΡΓΑΡΗΣ

Ἐ ΤΗΝ ΑΝΟΙΞΗ

Ἡ πλάση ὅλη σκυθρωπὴ τὴν ἄνοιξη προσμένει
σκυφτὴ 'ς τῆς βαρυχειμωνιᾶς τὴν πάχνη καὶ τὰ χιόνια
ν' ἀνθίσῃ πάλι ἡ Μυρτιὰ δροσοστεφανωμένη
καὶ ν' ἀκουστοῦν μέσ' 'ς τὰ κλαδιὰ χαρούμενα τ' ἀηδόνια

Ὁ κόσμος ὅλος καρτερεῖ τῆς ἄνοιξης τὴν χάρη
νὰ πρασινίσουν τὰ βουνὰ νὰ ἀνθίσουν τὰ λειβάδια
νὰ ξανανεμώσῃ πάλι ἡ γῆ μέσ' 'ς τὸ χλωρὸ χορτάρι
κι' ἀντὶς γιὰ χιόνια, κάτασπρα νὰ βόσκουν τὰ κοπάδια.

Νὰ ξαστερώσῃ τ' οὐρανοῦ ἡ γαλανὴ ἀγκάλη
ποῦ τὴν σκεπάζαν σύννεφα κατάμαυρα σὰν πίσσα
νὰ ξαποστάσῃ σιγαλὰ τὸ κῦμα 'στ' ἀκρογιάλι
ποῦ τὸ ταράζαν οἱ καιροὶ καὶ τόδερναν μὲ λύσσα.

Νὰ βγοῦν 'στοὺς κάμπους λιγεραῖς μὲ γέλοια, μὲ τραγούδια
νὰ κατεβῇ κι' ἡ ὥμορφη μὲ τὸ σταμνὶ 'στὴ βρύσι
νὰ κόψουν γιὰ τὴν Παναγιὰ ἀμύρισα λουλούδια
νὰ βρῇ τὸν νειὸ ποῦ καρτερεῖ κρυφὰ νὰ τῆς 'μιλήσῃ.

Ἦρθε καὶ πάλι ἡ ἄνοιξη τοῦ Μάρτη ἡ θυγατέρα
κι' ἔδωσ' ὁ ἥλιος σ' τῆς κορφαῖς μ' ὁλόχρυσαις ἀχτίδες
πράσινα φύλλα καὶ δροσιὰ καὶ γαλανὴ ἡμέρα
ποῦ 'ς τὴν καρδιὰ σκορπίζουνε τόσαις γλυκαῖς ἐλπίδες.

Ἡ πλάση ἀνθοστόλιστη γιορτάζει τὴ χαρά της
δάση λειβάδια καὶ βουνὰ ὁ οὐρανὸς τὸ κῦμα
μὰ ἡ 'δική μου ἡ καρδιὰ σκυφτὴ 'ς τὴ συμφορά της
ἔχει τὸν πόνο γι' ἄνοιξη, καὶ ἐλπίδα της τὸ μνῆμα.

1 Μαρτίου 1890.

Ἀπὸ τοῦ βράχου τῆς Φρεαττύος